

ศรวาทิน¹ มีเนื้อความเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประวัติของพระพุทธเจ้า ตั้งแต่อดีตชาติจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งเรื่องราวของบรรดาพระภิกษุสาวกของพระพุทธเจ้า และตลอดเล่มปรากฏว่ามีนิทานชาดกแทรกอยู่ จำนวนทั้งสิ้น 40 เรื่อง ในจำนวนนี้หลายเรื่องมีเนื้อความตรงกับนิบาตชาดกของบาลี บางเรื่องก็ตรงกันเฉพาะบางส่วน บางเรื่องก็คล้ายกันเฉพาะเค้าโครงเรื่อง และมีหลายเรื่องที่ไม่มีในชาดกภาษาบาลี ตัวอย่างเช่น ชาดกเรื่องนกสามตัว เหมือนกับนิบาตชาดกบาลีชื่อเศสกุณฑาชาดก เรื่องกวางตรงกับนิบาตชาดกบาลีชื่อโคธมิกชาดก เรื่องมัญจวรีชาดกตรงกับนิทานชาดกบาลีชื่อสุธา-โภชนชาดก ทั้งตัวละครและกาลา และอื่น ๆ อีกหลายเรื่อง

ส่วนเรื่องที่ไม่ปรากฏในนิบาตชาดกของบาลี มีตัวอย่างเช่น เรื่องนางเสื่อ เรื่องศิริ และเรื่องกนิรชาดก เป็นต้น

4.1.1 กนิรชาดก

นิทานชาดกของมหาเวสศุเรื่องนี้ ไม่ปรากฏในนิบาตชาดกบาลี แต่ในนิบาตชาดกบาลีมีเรื่องทีกล่าวถึงกนิรและกนิรี แสดงให้เห็นลักษณะนิสัย ที่สอดคล้องกับตัวละครในเรื่องกนิรชาดกว่า มีความรักในคูครองของตน ไม่ยอมพลัดพรากจากกัน ชาดกบาลีดังกล่าวคือ จันทกนิรชาดก และเรื่อง ภัตลาตียชาดก ทั้งสองเรื่องนี้แม้จะกล่าวถึงกนิร-กนิรี แต่เนื้อเรื่องไม่เหมือนกนิรชาดกของสันสกฤต

---

¹ หรือนิกาย เอกวยาหาริกะ เป็นนิกายที่แยกมาจากนิกายมหาสังฆิกะ เมื่อประมาณ 200 ปี หลังพุทธปรินิพพาน.

รูปเรื่องของกนิษฐาคนมีลักษณะเป็นคันทานชาคกเรื่องอื่น ๆ ในมหาวัสตูก-
 ประการ กล่าวคือ ประกอบด้วยความที่กล่าวถึง "อุบัติเหตุ" เรื่องในอดีตคือคันทาน
 และการระบุตัวบุคคลในชาตินี้กับชาติก่อน ในตอนจบเรื่อง

การแสดงเรื่องอันเป็น "อุบัติเหตุ" ที่มีในกนิษฐาคน จัดเป็นลักษณะที่เรียกว่า
 "ปุจฉา วลี" กล่าวคือกนิษฐาคนหลายโคกตามพระพุทธรูปเจ้าถึง เหตุการณ์บางตอนในชีวิต
 ของพระพุทธรูปเจ้าที่เกี่ยวข้องกับพระนางยโสธราอันเป็นสา เหตุให้ทรงนำเรื่องนางกนิษฐา
 มาตรัสเทศนา ถึงข้อความว่า

กนิษฐาหลายโคกแก่พระผู้มีพระภาคว่า "ข้าแต่พระผู้มี
 พระภาค กวาพระองคุจกโคกิกิเชกควนางยโสธรา ก็ต้อง
 ได้รับความลำบากอย่างใหญ่หลวง"

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "กนิษฐาหลาย ที่เราต้อง
 ประสบความลำบากอย่างยิ่งแล้วจึงโคกิกิเชกควนางยโสธรานั้น
 หาเป็นครั้งแรกไม่ แม้ในกาลก่อน เราที่เคยประสบความ
 ลำบาก, ตองอกทนและอดสูหาอย่างใหญ่ กวาจกโคกิกิเชก
 ควนาง เช่นเดียวกันมาแล้ว"

กนิษฐาหลายจึงทูลถาม "ยังมีครั้งอื่นอีกหรือพระเจ้าข้า"
 พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ถูกแล้ว กนิษฐาหลาย" ¹

¹ J.J. Jones (tr.) Mahavastu (London : The Pāli Text Society, 1973) II, p. 91.

" The monks said to the Exalted One,
 "Yasodhara was won by the Exalted One after much
 fatigue." The Exalted One replied, "This was
 not the first Occasion that I won Yasodhara
 after much fatigue. There was another occasion
 also which She was won by me after Great fatigue,
 great patience and great exertion." The monks
 asked, "Was there another Occasion, Lord?" The
 Exalted One replied, "Yes, monks."

แล้วพระองค์จึงตรัส เทศนา เรื่องนางกนิณรี

ลักษณะการ เปิดเรื่อง ของ เรื่องกนิณรีชาคก เช่นนี้ ต่างจากนิทานชาคกในอรรถ-
กถา กล่าวคือมิได้แสดงรายละเอียดของมูล เหตุของ เรื่องดังที่เรียกในอรรถกถาชาคกว่า
"ปัจจุบันวัตถุ" ผู้ที่ไม่เคยรู้ เรื่อง เกี่ยวกับพุทธประวัติมาก่อน ก็อาจจะไม่ เข้าใจ เรื่องราว
อันเป็นรายละเอียดในคำกล่าวของภิกษุทั้งหลายและพระบรมศาสดาได้ ทั้งนี้อาจเนื่องมา
จากว่า เหตุการณ์ในพุทธประวัติตามถ้อยคำที่สนทนากันนั้นคง เป็นที่รู้อย่างซึมซาบทั่วไปแล้ว
ไม่จำเป็นต้องแสดงรายละเอียด ผู้แต่งจึงมิได้บอกไว้

อย่างไรก็ดี มีข้อควรพิจารณาอยู่อย่างหนึ่งคือ ข้อความในตอนต้นนี้มีใคร่จะมุ่ง
ไปว่า เรื่องนี้เกิดขึ้น ณ ที่ใด เมื่อใด เป็นการเลื่อนลอย ทำให้เห็นได้ชัดเจนว่า เรื่องนี้
เป็นเรื่องแต่ง ไม่อาจเชื่อได้สนิทว่าพระพุทเจ้า เป็นผู้ตรัส เทศนา เรื่องนี้

ในส่วนที่สอง คือตัวนิทานอัน เป็นเรื่องในอดีตที่พระพุทเจ้า นำมาตรัส เทศนา
แก่ภิกษุทั้งหลายที่ปรารภน่าจะฟัง เพื่อให้เห็นจริงตามที่ตรัสเปรียบเทียบไว้แต่ต้น จึงขึ้น
ต้นเรื่องว่า "ภูตปุรุฆุ" เช่นนิทานชาคกเรื่องอื่น ๆ ในมหาวัสตุซึ่งก็น่าจะคว่บเจตนา
ที่จะให้เชื่อว่านิทานเรื่องนี้ เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นแล้วในอดีตจริง ๆ

เมื่อทรงเล่า เรื่องนางกนิณรีจบแล้ว พระพุทของคักก็ทรงระบุตัวบุคคลในปัจจุบัน
ว่าเป็นใครในอดีต ที่มีบทบาทในนิทานชาคกเรื่องนางกนิณรี ซึ่งมีลักษณะ เป็นการแสดง
การกลับชาติของนิทานชาคกในอรรถกถา นึกกันแต่วิธีการระบุตัวบุคคลซึ่งแทนที่จะกล่าว
ว่าใครในเรื่องมา เกิดเป็นบุคคลผู้ใดในปัจจุบัน กลับระบุว่าตัวบุคคลในปัจจุบัน เป็นใคร
ในเรื่องนิทาน นอกจากนี้ในนิทานชาคกเรื่องนางกนิณรี พระพุทของคักก็ได้ทรงแสดง
อริยสัจอย่างในอรรถกถาชาคกอีกด้วย

4.1.1.1 เนื้อเรื่อง

เรื่องกนิษฐาภคินีเนื้อเรื่องดังต่อไปนี้

ณ กรุงหัสตินาปุระ กษัตริย์นครทรวงพระนามว่าสุพาหุ ทรงเพียบพร้อมด้วยพระราชอำนาจ, พระราชทรัพย์, แสนยานภาพและคุณธรรม, ทรงมีพระโอรสพระองค์หนึ่งยังเยาว์พระวัย รูปโฉมงามสง่า เปี่ยมด้วยคุณธรรมทรงนามว่า "สุชนุ" ทรงได้รับสถาปนาให้ดำรงตำแหน่งรัชทายาท และมีหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของคณะเสนาบดีแห่งนครต่าง ๆ อันเป็นเมืองขึ้นของหัสตินาปุระ เป็นการแบ่งเบาภาระของพระเจ้าสุพาหุไปไต่ส่วนหนึ่ง

พระเจ้าสุพาหุทรงมีพระสหายสนิท ชันษาเท่ากันพระองค์หนึ่ง ทรงนามว่าพระเจ้าสุจันทริมะ ครองนครสิมหปุระ ทรงเพียบพร้อมด้วยพระราชอำนาจ, พระราชทรัพย์, แสนยานภาพและคุณธรรม ไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน

คราวหนึ่ง กษัตริย์สุจันทริมะ จะกระทำการบูชาญัตรูครั้งใหญ่ โดยให้นำสัตว์ที่มีชีวิตมาฆ่าในพิธีนี้ หลังจากที่ได้สั่งให้นายพราน และนายประมงทั้งหลายนำเหยื่อมารวมไว้ด้วยกันแล้ว ก็ทรงสนานพระองค์เพื่อจะเข้าประกอบพิธีแล้วให้เชิญบรรดาญาติทั้งหลายมาสำรวจการเตรียมพิธี หลังจากที่ได้ตรวจสิ่งที่จะใช้ประกอบพิธีแล้วญาติทั้งหลายจึงกราบทูลว่ายังขาดตัวกนิษฐีกษัตริย์สุจันทริมะจึงสั่งให้นายพรานทั้งหลายไปหาตัวนางกนิษฐิมาให้ได้เร็วที่สุดตามที่ญาติเหล่านั้นบอก นายพรานเหล่านั้นจึงได้คัดเลือกพรานที่ชำนาญที่สุดให้ไปหาตัวกนิษฐิ แล้วนายพรานผู้ชำนาญนั้นก็เดินทางไปยังเขาหิมาลัยทันที

เมื่อนายพรานไปถึงเขาหิมาลัยก็พบพระฤๅษีซึ่งพำนักอยู่ ณ อาศรมอันโศกเดี่ยวท่ามกลางป่า นายพรานจึงเข้าไปนมัสการและสนทนาอยู่ด้วย ระหว่างที่กำลังสนทนาอยู่นั้นเอง นายพรานก็ได้ยินเสียงเพลงอันไพเราะอย่างที่ไม่เคยได้ยินมาก่อน จึงถามพระฤๅษีไต่ความว่า เป็นเสียงขับเพลงของบรรดานางกนิษฐิทั้งหลาย และทราบจากพระฤๅษีต่อไปว่าถัดจากอาศรมไปทางทิศเหนือมีสระโบกขรณีซึ่งเต็มไปด้วยบัวทลากลีบบานสะพรั่ง

ส่งกลิ่นหอมอบอวนไปทั่ว ณ สระนั้น ชิดาทำวรมะ กษัตริย์แห่งเมืองกินนร มีนามว่า มโนหรา ได้เคย(บิน)มาจากเขาไกลาสมาเล่นน้ำพร้อมควายฝูงกินนรและกินนรีทั้งหลาย นายพรานจึงถามพระฤๅษีว่า คนไฉนว่าเคยมีนางกินนรีไฉนโดยุรรวมกับมนุษย์มาแล้ว ทำอย่างไรนางกินนรีจึงจะตกอยู่ในอำนาจของมนุษย์ได้ พระฤๅษีตอบว่าต้องไขมนต์ จึงจะจับตัวนางกินนรีได้ แล้วพระฤๅษีก็บอกมนต์และวิธีการให้แก่นายพรานทั้งหมดโดยไม่ทันคิด หรือสงสัยว่านายพรานกำลังจะหาตัวนางกินนรีไปทำพิธีบูชายัญ

นายพรานเมื่อไขมนต์แล้ว ก็ลาพระฤๅษีไปที่สระโบกขรณีทันที ขณะนั้นบรรดานางกินนรีทั้งหลายต่างกำลังเล่นน้ำอย่างสนุกสนาน ไม่ได้สังเกตเห็นนายพรานมาอยู่ ณ ที่นั้น ส่วนนางมโนหรานั้นเล่าก็งามเกินในหมู่นางกินนรี และยืนอยู่ใกล้พอที่จะได้ยิน นายพรานอ่านมนต์

ในที่ลุ่มนายพรานก็ไขมนต์จับนางมโนหราได้ ส่วนเหล่ากินนรและนางกินนรีทั้งหลายก็พากันหนีไปไ้ แล้วนายพรานก็พานางมาจนถึงนครสิมหะปุระ แล้วถวายนางแก่พระเจ้าสุจันทริมะเพื่อนำไปประกอบพิธีบูชายัญ

เมื่อทุกสิ่งทุกอย่างสมบูรณ์พร้อมที่จะกระทำพิธีไ้แล้ว พระเจ้าสุจันทริมะก็มีราชสารไปทูลเชิญกษัตริย์สุพาทูใหม่รวมในพิธีด้วย แต่กษัตริย์สุพาทูก็โหมอบให้เจ้าชายสุชนุเสด็จมาแทนพระองค์

เจ้าชายสุชนุโคเสด็จไปยังนครสิมหะปุระเช่นเดียวกับกษัตริย์อื่น ๆ เมื่อไปถึงโรงพิธี ทอดพระเนตรเห็นนางมโนหรายูรรวมกับสัตว์อื่น ณ ที่คุมขัง ก็ไ้บังเกิดความรักใคร่ในตัวนาง และควยโฉบอันเป็นเลิศของเจ้าชาย นางก็มีใจประคิพพิศเจ้าชายควยเช่นกัน

ครั้นแล้วเจ้าชายก็ทูลถามพระเจ้าสุจันทริมะถึงจุดมุ่งหมาย ที่จักให้มีพิธีครั้งนี้ เมื่อไ้รับคำตอบว่า เพื่อไ้พานเมืองมีความอุดมสมบูรณ์ และบรรดาสัตว์ทั้งหลายที่ถกนำมาฆ่าในพิธีนี้จักไ้ขึ้นสวรรค์ เจ้าชายสุชนุจึงไ้เปลี่ยนพระทัยพระเจ้าสุจันทริมะควย-การแสดงขอขรกรรมต่าง ๆ และชี้ให้เห็นบาปในการนำสัตว์ทั้งหลายมาฆ่า เพื่อประกอบพิธีนี้

เมื่อพระเจ้าสุทนต์หิรมะและเหล่ากษัตริย์ที่มาพร้อมพิธีทั้งหลาย ไ้ทั้งขอขมา
จากเจ้าชายสุทนต์นั้นก็พอพระทัยเป็นอย่างยิ่ง จึงปล่อยสัตว์ทั้งหมดให้รอดชีวิตไป และ
กระทำพิธีโดยไม่เบียดเบียนผู้ใด บรรคานักบวช พราหมณ์ และขอทาน ตลอดจนคนเดิน
ทางที่มาในพิธีนี้อย่างคับคั่ง ต่างก็ได้รับอาหาร เครื่องดื่ม และเครื่องแต่งกายโดย
ถ้วนหน้ากัน

หลังจากที่เสร็จสิ้นพิธีแล้ว เจ้าชายสุทนต์ก็พานางมโนहरา กลับนครหัสตินาปุระ
ไ้ทำพิธีอภิเษกสมรสอย่างมโหฬาร นับแต่นั้นมา เจ้าชายสุทนต์ก็มีพระทัยหลงใหลในตัว
นางมโนहरา จนกระทั่งไ้ทอดทิ้งภรรยาและหน้าที่ทั้งหลายเสียสิ้นเมื่อเป็นดังนี้ประชาชน
ทั้งหลายในเมืองและชนบท ไ้พากันมาร้องทุกข์ตอกษัตริย์สุพาหุ ว่าเจ้าชายลุ่มหลงนาง
มโนहरาจนทอดทิ้งภาระต่าง ๆ ไม่ปฏิบัติราชกิจเหมือนแต่ก่อน พระเจ้าสุพาหุทรงเรียก
เจ้าชายมาตักเตือน พร้อมทั้งขอร้องให้ไล่นางมโนहरาไปเสียจากเมือง แม้จะหลาย-
ครั้ง แต่เจ้าชายสุทนต์ไม่ยินยอม ยังเพเล็คเพเล็คควายนางมโนहरา ไม่สนพระทัยในราชกิจ
ทั้งปวงอยู่เช่นเคย จนในที่สุดพระเจ้าสุพาหุจึงสั่งให้เสนาบดีนำเจ้าชายไปคุมขังแล้วไล้
นางมโนहरากลับไปเสียยังนครนิราติ

เมื่อขบวนที่มาส่งกลับไปแล้ว นางมโนहरาก็บ่ายหน้าไปทางทิศเหนือ มุ่งสู่เขา
หิมาลัย และ ณ ริมฝั่งสุดเลซ ที่เขาหิมาลัยนั้นนางก็พบกับนายพราน 2 คน ชื่ออุตุปลกะ
และ มาลกะ ซึ่งจำนางไ้ว่าเป็นใคร และตั้ง เกศว่านางไ้หนียวกลับไ้ ยังทิศที่ตั้ง
ของนครหัสตินาปุระบ่อยครั้ง ก็ถามไ้ไ้ความว่า นางจำต้องเดินทางไ้ยังนครนิราติ
แล้วนางก็มอบแหวนของนาง เพื่อไ้แก่เจ้าชายสุทนต์หากว่าพระองค์ติดตามมา แล้วสั่งให้
นายพรานทั้งสองไ้ช่วยหามไม้ไ้ให้เจ้าชายเดินทางติดตามนางต่อไปควยหนทางทุรกันดาร
เกินที่มนุษย์ทั้งหลายจะผ่านไ้ไ้ หลังจากสั่งแล้วนางก็เดินข้ามแม่น้ำสุดเลซไป

ฝ่ายพระเจ้าสุพาหุเมื่อนางมโนहरาไปแล้ว พระองค์ก็เฝ้าปดอบประโลม และ
หาวิธีล่อและยั่วยวนควยการต่าง ๆ เพื่อให้เจ้าชายสุทนต์ลืมนางมโนहरา เสียแต่เจ้าชาย
ก็ไม้ลืมนาง ในที่สุดก็เดินทางออกจากนครหัสตินาปุระ พร้อมควยคนสนิทชื่อ วสันตกะ
มุ่งสู่เขาหิมาลัยเพื่อติดตามหานางมโนहरา โดยมีไ้คิดถึงราชสมบัติหรืออภิลักขณ์ใน

ความสุขสำราญที่ได้รับ เมื่ออยู่ในเมืองแมคเคนอย ทั้งนี้ด้วยเจ้าชายมีพระทัยนึกถึงแต่นางมโนหราเท่านั้น

เจ้าชายกับวสันตกะเดินทางมาจนถึงเขาหิมาลัย ไต่พบกับอุคปลกะและมาลกะ นายพรานทั้งสองไถ่ถวายแหวนที่นางมโนหราฝากไว้แก่เจ้าชาย พร้อมทั้งลมหัตถ์ทานมีให้เดินทางติดตามนางมโนหราต่อไป แต่เมื่อไม่สามารถจะหัตถ์ทานเจ้าชายได้ นายพรานทั้งสองก็เลยตัดสินใจเดินทางติดตามไปด้วย

เจ้าชายพร้อมด้วยคนสนิทและนายพรานทั้งสอง เดินทางตามร่องรอยที่นางมโนหรากระทำทิ้งไว้ ไต่พบเห็นสิ่งที่น่าสนใจต่าง ๆ มาจนกระทั่งถึงอาศรมของกาศยปฤษี หลังจากที่เข้าไปพักผ่อนแล้ว เจ้าชายสนทนากับพระกาศยปฤษี ถึงนางมโนหรา พระฤษีก็ทูลเจ้าชายตามคำของนางที่ห้ามมิให้เดินทางติดตามต่อไปด้วยเหตุผลที่มากมายมาก แต่เมื่อเจ้าชายยังยืนยันความตั้งใจเดิม พระกาศยปฤษีจึงให้เจ้าชายและคณะพักรอพญาวานรที่จะนำผลไม้มาให้พระฤษี เพื่อขอรองให้พญาวานรพาไป และในวันรุ่งขึ้น เจ้าชายพร้อมด้วยคนติดตามทั้งสามก็ไต่อาศัยนั่งบนหลังพญาวานร ไปจนกระทั่งถึงนครนิราติ บนยอดเขาไกลาส

เมื่อไปถึงนครนิราติ เจ้าชายและคณะก็เห็นชบวนนางกนิรี อมหมอนำเดินมาทางที่เจ้าชายหยุดยืนอยู่ เมื่อมาถึงเจ้าชายไต่ถามนางกนิรีเหล่านั้น ไต่ความว่าท้าวหุระแห่งเมืองกนิรจะจัดให้มีการฉลองการกลับมาของนางมโนหราหลังจากที่ถูกมนุษย์ล่อลวงจับไปอยู่เสียหลายปี และจะนำน้ำเหล่านี้ไปรดตัวนาง เพื่อให้สิ้นกลิ่นสาบมนุษย์ เจ้าชายทราบเช่นนั้น จึงแอบหย่อนแหวนลงไปในหมอน้ำของนางกนิรีคนสุดท้าย

ฝ่ายนางมโนหราเมื่อเข้าที่สร่ง ได้รับหมอน้ำที่มีแหวนอยุ่มากรกายแหวนก็หล่นลงมาถึงคอกของนาง นางเห็นแหวนก็จำได้ และรู้ว่าเจ้าชายไต่ติดตามมาจนถึงที่นี่แล้ว นางจึงไปกราบทูลท้าวหุระให้ทรงทราบว่า เจ้าชายสนทนากับสามีของนางไต่ติดตามมาถึงเมืองกนิรแล้ว แต่ท้าวหุระไม่ทรงเชื่อ ด้วยคิดว่ามนุษย์คนใดจะสามารถมาถึงที่นี่ได้อย่างไร แต่เมื่อนางมโนหรายืนยันโดยแสดงหลักฐานท้าวหุระจึงสั่งให้นำตัวนางกนิรีที่ไปคักนำมาจากถาม จึงทรงเชื่อว่าเป็นเจ้าชาย แต่ก็ไม่วายสงสัยว่าเจ้าชายเดินทาง

มาถึงเมืองกินนรโคโดย่างไร เมื่อท้าวทรมะไศทรายเรื่องราวจากนางมโนหรา ว่าเจ้าชายมีความรักและซื่อสัตย์คอบางเพียงใด จึงยอมรับเจ้าชาย และจัดการอภิเษกสมรสอย่างมโหฬาร

หลังจากผ่านไปอยู่ที่เมืองกินนรอย่างมีความสุขสำราญเป็นเวลาหลายปี เจ้าชายสุนทรก็ปรารถนาจะกลับไปยังนครหัสตินาปุระ จึงบอกให้นางมโนหรา และให้นางไปกราบทูลท้าวทรมะและพระมเหสีให้ทรงทราบด้วย เมื่อท้าวทรมะทรงทราบความประสงค์ของเจ้าชายเช่นนั้น จึงให้ยักษ์ผู้มีนามว่ายักษ์ภักดี ไศพาเจ้าชายสุนทร นางมโนหรา พร้อมด้วยผู้ติดตาม กลับไปยังนครหัสตินาปุระ โดยใช้เวลาเพียงวันเดียว

ฝ่ายพระเจ้าสหาท ซึ่งแนพระทัยว่าเจ้าชายโคสินพระชนม์แล้วระหว่างการเดินทางตามนางมโนหรา ก็ให้จัดการพิธีไว้อาลัยพระโอรส เมื่อทราบว่าเจ้าชายเสด็จกลับมาพร้อมกับนางมโนหราและผู้ติดตาม ซึ่งขณะนั้นกำลังพักอยู่ในอุทยาน ก็คือพระทัยแล้วเสด็จออกไปรับเข้านครหัสตินาปุระ

4.2 เรื่องพระสุนทร-นางมโนหรา ฉบับภาษาสันสกฤตในคัมภีร์ทิพย์าวทาน ¹

คัมภีร์ทิพย์าวทาน เป็นประมวลนิทานต่าง ๆ ในพุทธศาสนาภาษาสันสกฤต ของนิกายสรวาสตีวาหิน ² นับเป็นคัมภีร์อวทาน ³ ที่เก่าแก่องมาจากคัมภีร์อวทาน-ศกกะ

¹ คุรยลละเอียดยในภาคผนวก หน้า 341-7.

² เป็นนิกายที่แยกมาจากนิกายสถวีรวาหิน หรือ เถรวาหิน

³ บาลีเรียก อปทาน คือเรื่องเล่าแสดงบพพกรรมของพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพระพุทธเจ้าและพระสาวก ที่โคทรงปรารถนาพุทธภูมิ และปรารถนาปัจเจกพุทธภูมิ สาวกภูมิ แล้วบำเพ็ญบารมีสร้างสมอบรมมาตั้งแต่เริ่ม ปรารถนาว่าในชาตินั้น ๆ โลกจะหาอย่างนั้น ๆ จนถึงชาตินี้.

ในบรรดาคัมภีร์อวทานทั้งหลาย¹ เรื่องในคัมภีร์ทิพย์าวทานมีทั้งหมด 38 เรื่อง ซึ่งได้
 เนื้อความมาจากแหล่งต่าง ๆ เนื้อความของเรื่องในคัมภีร์ทิพย์าวทานนั้น นั้นเป็นการ
 พรรณนาถึงการกระทำที่ควรแก่การสรรเสริญของบุคคลต่าง ๆ บางเรื่องกล่าวถึงเรื่อง
 รวในพระสูตรโบราณของฝ่ายมหายานด้วย

4.2.1 สุนกุมาราวทาน

สุนกุมาราวทาน เป็นอวทานเรื่องที่ 30 ของคัมภีร์ทิพย์าวทาน นอกจากนี้ยัง
 ปรากฏในคณัมบัชของกิลกิกคี่อีกด้วย²

รูปเรื่องของสุนกุมาราวทาน มีลักษณะคล้ายกับนิทานชาดก ในคัมภีร์มหาวัสต
 และอรรถกถาชาดก กล่าวคือ เนื้อความประกอบด้วย 3 ส่วน คือส่วนที่เป็นอุบัติเหตุ,
 ทัพนิทาน, และการแสดงการกลับชาติ

สุนกุมาราวทาน เริ่มด้วยเวลาที่พระพุทธองค์ทรงปรารภว่าจะแสดงเรื่อง
 เกิดขึ้นแล้ว นับเป็นลักษณะของอุบัติเหตุประการแรก³ คือเกิดขึ้นด้วยอัธยาศัยของ
 พระพุทธเจ้าเอง ดังข้อความว่า

มฺหฺบพิตรราชสมภาร เจ้า ขอพระองค์ทรงฟัง เรื่องที่อาตมา
 ได้ให้ทานบำเพ็ญบุญ เพื่อบรรลุนครสัมมาสัมโพธิญาณ และ
 โคบาลาเพ็ญวิญญูการมีมา ก็มีโคบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณอัน
 ยอดเยี่ยมนี้ไค ดังนี้⁴

¹ ุรายละเอียดในภาคผนวก หน้า 339-40.

² รวบรวมโดย ดร.นลินาภษ ทศต

³ ุเชิงอรรถที่ 1 วิทยานพนธ์ หน้า 336.

⁴ Cowell & neil (edited), "Sudhanakumarā," Divyāvadāna (London :
 Cambridge, 1886), p. 435.

เป็นที่น่าสังเกตว่าข้อความอันเป็นอุบัติเหตุของสุนทรภู่ราวทวนนั้น ผิดไปจากเนื้อความที่ปรากฏในนิทานชาดกอื่น ๆ ในข้อที่ว่า นิทานชาดกเรื่องอื่น ๆ นั้น ผู้ที่พระพุทธรเจ้าทรงนำนิทานมาคริสต์เทศนาให้ฟังนั้นมักเป็นภิกษุทั้งหลายที่หลดงาม เนื่องจากมีเหตุการณ์บางอย่างเกิดขึ้น ส่วนในสุนทรภู่ราวทวน ผู้ที่พระพุทธรเจ้าทรงนำนิทานมาคริสต์เทศนาให้ฟังนั้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน

ในส่วนที่ 2 คือตัวนิทาน จัดเป็นเรื่องในอดีตที่พระพุทธรเจ้าทรงนำมาคริสต์เทศนาสุนทรภู่ราวทวนขึ้นต้นเรื่องอย่างชาดกในคัมภีร์มหาวัสตว่า "ภุกปุรัม"

เมื่อพระพุทธรเจ้าทรงเล่าเรื่องจบแล้ว ก็ทรงระบุตัวบุคคลในปัจจุบันว่าเป็นใครในอดีตที่มีบทบาทในสุนทรภู่ราวทวน เป็นทำนองแสดงการกลับชาติอย่างนิทานชาดกเรื่องกนิษฐชาดกในคัมภีร์มหาวัสต แต่ต่างจากกนิษฐชาดกคือ พระพุทธรเจ้าทรงระบุตัวบุคคล เฉพาะพระองค์เท่านั้นว่าเป็นพระสุนทรในอดีต พร้อมทั้งแสดงข้อสนับสนุนโดยบอกการกระทำทั้งในปัจจุบันและอดีตชาติที่เหมือนกัน ดังข้อความที่ปรากฏในส่วนที่ 3 ดังนี้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า พระมหาบพิตร ถ้าพระองค์ฟัง
ก็ความอันเป็นสุนทรภู่ในสมัยนั้นแล้ว ไม่ควรเห็นเป็นเช่น
นั้น แท้จริงอาตมภาพเองในสมัยนั้นได้ดำเนินไปในจรียา-
วัตรของพระโพธิสัตว์เจ้า เป็นพระราชาทรงนามว่าสุน-
ทร ไคแสดงกำลัง ความกล้าหาญ และความพยายามให้ปรากฏ
โดยอาศัยมีโนหฺราเป็นเหตุ ทำบุญให้ทานตักตอกันเป็นเวลา
สิบสองปี ก็ยังไม่บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ อันยอดเยี่ยม
ใด ท่านก็กลัว ความเพียรพยายามก็เป็นเพียง เหตุปัจจัยและ
การสังสมความดีที่จะให้บรรลุอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณเท่า-
นั้น ¹

¹ Ibid., pp. 461-2.

และเรื่องสุนทรภู่มาราวทาน จบลงควยขอความที่ว่า

เมื่อผู้มีพระภาคโคตรสังคังนั้นแล้ว ชนทั้งหลายเหล่านั้น
มีใจแช่มชื่นยินดีในพระคำรัสของพระผู้มีพระภาค ¹

4.2.1.1 เนื้อเรื่อง

เนื้อเรื่องในสุนทรภู่มาราวทาน มีดังต่อไปนี้

ณ แคว้นปัญจาล ประกอบด้วยนครฝ่ายเหนือและฝ่ายใต้ นครฝ่ายเหนือคือกรุง
หัตตินาปุระ ² พระเจ้าแผ่นดินทรงนามว่าพระเจ้ามหาชน ³ ทรงปกครองแผ่นดินควย
ทศพิชราชธรรม บ้านเมืองอุดมสมบูรณ์ปราศจากโจรผู้ร้าย ประชาชนมีความสุขสำราญ
ทั่วหน้ากัน ภายในนครหัตตินาปุระมีสระแห่งหนึ่ง เป็นที่อาศัยของพญานาคชื่อชมนจิตระ ⁴
ซึ่งมีส่วน - ทำไพบานเมืองอุดมสมบูรณ์อีกควย ส่วนนครฝ่ายใต้ ⁵ นั้นพระเจ้าแผ่นดิน
มีพระทัยโหดเหี้ยม ไม่ตั้งอยู่ในทศพิชราชธรรม ควยเหตุนี้เองบ้านเมืองจึงเกิดแห่งแสง
ประชาชนได้พากันไปอาศัยยังนครหัตตินาปุระ ปล่อยให้บ้านเมืองรกร้างว่างเปล่าเป็นอัน
มาก จนกระทั่งวันหนึ่งพระราชานางนครฝ่ายใต้ได้เสด็จทอดพระเนตรพระนคร ได้เห็น
สภาพบ้านเมืองเป็นเช่นนั้น ก็ทรงไต่ถามอำมาตย์ได้ความว่า ประชาชนพากันไปอาศัยที่
นครหัตตินาปุระ ควยที่นั่นมีความอุดมสมบูรณ์ ต่างจากเมืองที่เคยอยู่ที่มีแก่ความแห่งแสง

¹ Ibid., p. 462.

² ในสุนทรภู่ชาตกชื่อ อัครปัญจาล.

³ ในสุนทรภู่ชาตก ชื่อ ท้าวอาทิตย์จรัส สุนทรภู่มาราวทานเรียกว่า "มหาชน" ใน
ตอนต้นเพียงครั้งเดียว ในที่อื่น ๆ เรียกว่า "ชน"

⁴ ในสุนทรภู่ชาตก ชื่อ ชมนจิตระ

⁵ คือนครมหาปัญจาลในสุนทรภู่ชาตก พระเจ้าแผ่นดินทรงนามว่า พระเจ้านันทราช

เมื่อทรงทราบว่าคนเหตุแห่งความอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างไร ก็ตัดสินพระทัยที่จะกระทำเช่นนั้น ก็จะปกครองแผ่นดินด้วยศัพทราชาธรรม พร้อมทั้งรับสั่งให้นำตัวพญานาคชนมจิตรกะ มายังนครฝ่ายใต้ให้จงได้¹ โดยมีหีบทองเป็นรางวัลปรากฏว่ามีมนุษย์หนึ่งรับอาสา และหลังจากไต่เส้นทางไปตรวจที่พญานาคอาศัยอยู่แล้ว ก็โคกกลับมาบอกแก่อำมาตย์แห่งนครฝ่ายใต้วา ตนจะนำตัวพญานาคมาให้ไต่ภายในเจ็ดวัน²

ฝ่ายพญานาคชนมจิตรกะ รวบรวมบริษัทรุ่นนั้นมาจับตัวไปก็มีความรอนใจจึงคิดการแก้ไข โดยแปลงร่างเป็นมนุษย์³ ไปยังที่อยู่ของนายพรานหลงกะ⁴ ผู้ซึ่งเป็นบุตรของพรานสารกะ แล้วแกล้งไต่ถามเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับความเป็นอยู่ของชาวนครหัสตินาปุระ และเรื่องอื่น ๆ พรานหลงกะได้เล่าให้ฟังว่า นครหัสตินาปุระอุดมสมบูรณ์ก็ด้วยบารมีของพญานาคชนมจิตรกะ ประการหนึ่ง และหากพญานาคไม่อยู่ในบ้านเมืองแล้วก็จะบังเกิดเหตุร้าย เขาจะฆ่าบุคคลที่นำพญานาคไปจากนครหัสตินาปุระ เมื่อได้ฟังดังนั้นพญานาคชนมจิตรกะจึงบอกความจริงว่าตนเป็นใครแล้วขอให้พรานหลงกะช่วยเหลือให้ตนพ้นจากอำนาจเวทมนต์ของบริษัทรุ่นมาจากนครฝ่ายใต้วาย

อีกเจ็ดวันต่อมา เมื่อบริษัทรุ่นนั้นมาเพื่อประกอบพิธีจับพญานาค นายพรานจึงยังคงยั้ง และบังคับให้คลายมนต์ แล้วฆ่าบริษัทรุ่นเสีย ๗ ที่นั้น ฝ่ายพญานาคชนมจิตรกะเมื่อนายพรานหลงกะฆ่าบริษัทรุ่นแล้ว ก็ขึ้นมาพานายพรานลงไปยังเมืองบาดาลกระทำการยกของเชิดชู บำรุงบำเรอให้มีความสุขเสมือนบิดาคน แล้วมอบแก้วแหวนเงินทองให้แก่ นายพรานเป็นจำนวนมาก

¹ ในสุธนชาคกว่า พระเจ้านันทราช มีพระทัยริษยา และสั่งให้ไปฆ่า หรือจับตัวพญานาค.

² ในสุธนชาคก ไม่ได้ออก.

³ ในสุธนชาคก แปลงเป็นพราหมณ์ แต่ไม่ได้ไปหาเพียงแต่คอยอยู่ที่ขอบสระนั้น.

⁴ ในสุธนชาคก ชื่อบุตรทริก และไม่ได้ออกชื่อบิดา.

เมื่อนายพรานกลับมาแล้ว ก็เล่าเรื่องราวทั้งหมดให้แก่ฤๅษี ซึ่งมีอาศรมอยู่ใกล้
สระน้ำนั้น ไคทราบ พระฤๅษีจึงแนะนำให้นายพรานกลับไปขอบวงนาคอันมีชื่อว่า "อโมชะ"
ควายเป็นสิ่งมีค่าและอำนาจเกินกว่าสิ่งอื่น นายพรานจึงกลับไปยัง เมืองบาดาลขอบวง
นาคนั้น ในชั้นแรกพญานาคไม่อยากจะให้ แต่จนคือนายพรานมีบุญคุณช่วยชีวิตจึงให้ บวง
นาคอโมชะแก่นายพรานไป ¹

กล่าวถึงพระเจ้าธนโคธภิเชกภัยพระมเหสีเป็นเวลาช้านาน ไม่มีโอรสหรือ
ธิดา จึงตกลงกระทำพิธีขอโอรสจากเทวดาทั้งหลาย ² แล้วพระโพธิสัตว์จึงได้คิด
มาสู่พระครุฑพระมเหสี เมื่อครบกำหนดพระมเหสีก็ประสทิพระโอรส จึงให้นามว่าสุชน
ตามพระนามของพระบิดา ³ และเมื่อเจ้าชายเจริญวัยขึ้นได้ศึกษาศิลปศาสตร์ประการ
ต่าง ๆ จนเป็นที่ชำนาญ

อยู่มาวันหนึ่ง พรานหลงไค้ออกไปล่าสัตว์ และเดินทางไปจนถึงภูเขาถ้ำหนึ่ง
ถ้ำนั้นนายพรานได้พบพระฤๅษีซึ่งบำเพ็ญพรตอยู่ใกล้สระน้ำใหญ่ นายพรานไค้เข้าไป
นมัสการและสนทนาคับพระฤๅษี พระฤๅษีไค้เล่าให้ฟังว่า สระน้ำใหญ่แห่งนี้มีชื่อว่าพรหม-
สภา ⁴ ซึ่งเป็นที่ที่นางมโนหรา ⁵ ธิดาของท้าวทรมะ ⁶ แห่งนครกินนร พร้อมกับ

¹ ความตอนนี้ไม่ปรากฏในสุธนชาดก แต่มีเรื่องเกี่ยวกับนายพรานบุद्धทริก มาขีม
บวงนาคในตอนหลัง

² ในสุธนชาดก ไค้ไค้ทำพิธีบวงสรวง.

³ ในสุธนชาดก ว่า วันประสูติมีขุมทองเกิดขึ้นที่มุมปราสาททั้งสี่ทิศ จึงให้นามตาม
ปรากฏการณ์นั้น

⁴ ในสุธนชาดก ชื่อสระโบกขรณี

⁵ ในสุธนชาดก ว่ามีน้องอีก 6 คน รวมเป็น 7 คน

⁶ ในสุธนชาดก ชื่อ ท้าวทรมราช

บริวารจำนวนห้าร้อยมาเล่นน้ำเป็นประจำ เมื่อนายพรานหลงกะไคยินเช่นนั้นก็คิดที่จะใช้
บ่วงอโฆชะจับนางมโนหรา ¹

ครั้นวันขึ้น 15 ค่ำ นางมโนหราพร้อมด้วยบริวาร ก็พากันมาเล่นน้ำที่สระน้ำ
พรหมสถานนั้น นายพรานหลงกะไคซึ่งแอบซุ่มอยู่ริมสระไคโอกาสก็ใช้บ่วงอโฆชะคล้องจับนาง
มโนหราไว้ได้ บรรดานางกินรีทั้งหลายตกใจกลัวจึงพากันบินหนีไป นายพรานเมื่อเก็บ
เป็นมณี ² ของนางแล้วก็พานางเดินทางออกจากป่า ประจวบกับเจ้าชายสุชนเสด็จป่า
ลาสัตว์ ³ ผ่านมาทางนั้น นายพรานครั้นเห็นเจ้าชายก็เข้าใจว่าเป็นกษัตริย์อย่างแน่-
นอน จึงถวายนางมโนหราแก่เจ้าชาย ⁴

¹ ในสฺรณชาคกมีความแปลกออกไปว่า พรานบณฑริก เมื่อได้ฟังพระกัศปฤษีเล่า
ถึงนางกินรีก็อยากเห็นจึงอาศัยคางคกที่อาศัยที่อาศรม และไปแอบซุ่มที่สระคอยคนางกินรีในวัน
รุ่งขึ้น นายพรานเห็นรูปร่างนางกินรีงดงามก็คิดพาไปถวายพระสุชน จึงมาปรึกษากับ
พระฤษี พระฤษีแนะนำว่า เครื่องมือที่จะจับนางกินรีไคก็มีแต่นาคบาศของพญานาคเท่านั้น
นายพรานจึงไปอ่อนนุญขอยืมบ่วงนาค พญานาคไม่อยากจะให้แต่จนควายนายพรานมีบุญ-
คุณช่วยชีวิตไว้ จึงให้บ่วงนาคแก่นายพรานไป.

อนึ่ง ในสฺรณชาคก ไม่ไคบอกชื่อบ่วงนาคอย่างสุชนกุมาราวทาน.

² ในสฺรณชาคกกว่า เก็บปีกหาง.

³ ในสฺรณชาคกกว่า ประพาสอุทยาน.

⁴ ในสฺรณชาคกกว่า พระสุชนเรียกมาเฝ้าถามก่อน และมีความแปลกออกไปอีกว่า
เมื่อพระสุชนรับนางไว้แล้ว ก็ให้คนสนิทไปทูลท้าวอาทิตย์จันทรเศขรและนางจันทาเทวีให้ทรง-
ทราบ ท้าวอาทิตย์จันทรเศขรกับนางจันทาเทวีจึงเสด็จออกไปจัดพิธีอภิเษกให้ ๓ คำหนักอุทยาน
แล้วรับพระสุชนกับนางมโนหรากลับเข้าพระนคร ให้อยู่กันต่อมา

และคำเนนความต่อไปอีกว่า ฝ่ายพระมเหสีท้าวทรมราช ไคทราบข่าวร้ายซึ่ง
เกิดขึ้นแก่นางมโนหรา ก็พาบริวารออกติดตามหาทางมโนหรา จนมาถึงสระโปกษรดี
พบแตกถลแถมมณีที่นางมโนหรารถอดวางไว้ ก็เก็บแล้วกลับนครไกรลาส.

ในราชสำนักของพระเจ้าชนมโพรหมณ์สองสหายมาจากเซตวัน¹ คนหนึ่งรับราชการกับพระเจ้าชน ไคร้รับแต่งตั้งเป็นปุโรหิตส่วนอีกคนหนึ่งไคร้ปรนนิบัติรับใช้เจ้าชายสุชน อยู่มาวันหนึ่งพรหมณ์เห็นไคร้ทูลถามเจ้าชายถึงบำเหน็จรางวัลที่ตนจะไคร้รับ เมื่อเจ้าชายไคร้ขึ้นครองราชสมบัติ เจ้าชายจึงให้สัญญาว่าจะแต่งตั้งให้เป็นปุโรหิต เมื่อความนี้ทราบไปถึงพรหมณ์ปุโรหิตก็มีความริษยา จึงคิดหาทางที่จะกำจัดเจ้าชายสุชน ไม่ให้มีโอกาสไคร้ครองราชสมบัติเพื่อพรหมณ์เป็นเพื่อนจักไม่ไคร้เป็นปุโรหิต²

ปรากฏว่าหัวหน้าหมานหนึ่ง เป็นกบฏ พระเจ้าชนไคร้ส่งทัพไปปราบปรามหลายครั้งก็พ่ายแพ้กลับมา³ จนในที่สุดจึงให้เจ้าชายไปปราบตามคำแนะนำของปุโรหิต แต่ก่อนที่เจ้าชายสุชนจะไปทัพ ก็ไคร้ฝากปิ่นมณีของนางมโนหราไว้กับพระมารดา พร้อมทั้งกำชับว่าอย่าคืนให้แกนาง นอกจากจะมีเหตุเกิดขึ้นแกนางอันอาจจะถึงแก่ชีวิตเท่านั้น⁴

ควยบารมีของเจ้าสุชน ท้าวเวสสุวรรณเป็นใหญ่ในพวกยักษ์ ไคร้ช่วยให้พระองค์สามารถปราบกบฏจนเป็นที่สงบราบคาบในระยะเวลานั้น⁵ และในราตรีนั้นเอง พระเจ้าชนก็ทรงสุมินว่าพระอันตะของพระองค์ไหลออกมาพันรอบพระนคร พร้อมกันนั้นก็ มีแก้วเจ็ดประการวิ่งเข้าสู่พระราชมณเฑียร⁶ จึงให้หาปุโรหิตมาทูลนาย ปุโรหิตเห็น

¹ ในสุชนชาคกไมไคร้กล่าวถึง.

² ในสุชนชาคกมีความแปลกออกไปอีกว่า ปุโรหิตทูลยุบงท้าวอาทิตย์จันต์ว่าพระสุชนเป็นกบฏ แต่ท้าวอาทิตย์จันต์ไม่ทรงเชื่อ.

³ ในสุชนชาคกว่ามีข้าศึกยกมาตีชายแดนเมืองอูกรปัญจาลและไมไคร้ส่งใครไปรบก่อนหน้าทีพระสุชนจะไป.

⁴ ในสุชนชาคกไมไคร้กล่าวถึงว่าฝากปิ่นหางหรือสิ่งอื่นใด เข้าใจว่าจะมอบให้นางจันทาเทวีเก็บไว้ก่อนแล้ว.

⁵ ความตอนนี ไม่มีในสุชนชาคก.

⁶ ในสุชนชาคกท้าวอาทิตย์จันต์ทรงสุมินว่า พระอันตะออกมาพันรอบจักรวาลสามารถรอบและเข้าอุทรคามเกมอย่างเคียว.

เป็นโอกาสที่จะไม่ให้เจ้าชายไครครองราชสมบัติ จึงแกล้งทูลพยากรณ์ว่าสุมินั้นร้ายนัก จักเกิดอันตรายแก่ราชสมบัติและชีวิตของพระราชบิดา แล้วทูลแนะนำให้แก้ไขโดยชุกสระ ไล่เลือดให้เต็ม แล้วให้พระเจ้าชนนสรงสนานสระเลือดนั้น แล้วหาน้ำหอมที่ทำจากไขมัน ของกินนร¹ พระเจ้าชนนสรงเชื่อจึงโปรดให้บุโรหิตเตรียมกระทำพิธี แต่ไม่ยอมให้นำ ค้วนางมโนหรามาหาเพื่อเอาไขมัน แต่เมื่อบุโรหิตแกล้งทูลถึงความจำเป็นและอ้าง เหตุ ผลต่าง ๆ จนพระเจ้าชนนสรงยินยอม

ฝ่ายนางมโนหราเมื่อทราบข่าวร้ายที่จะเกิดขึ้นแก่ตนจากนางกำนันจึงรีบไปทูล พระมารดาเจ้าชายให้ทราบความทั้งหมด พระมารดาทราบเหตุร้ายเช่นนั้นจึงมอบเป็นมณี ให้นางมโนหราเพื่อหนีเอาตัวรอด² ฝ่ายพระเจ้าชนนเมื่อสรงในสระเลือดแล้วก็รับสั่ง ให้นำค้วนางมโนหรามา ทันใดนั้นทางก็ไต่บันขึ้นไปในอากาศเสียแล้ว ครั้นพระเจ้าชนน ทอดพระเนตรเห็นเช่นนั้นก็ตกพระทัย แต่บุโรหิตก็แกล้งทูลว่าพระองค์สิ้นเคราะห์แล้ว

นางมโนหราเมื่อหนีมาจนถึงอาศรมพระฤๅษี ก็เข้าไปเล่าเรื่องทั้งหมดให้ฟัง พร้อมทั้งฝากแหวนนางเพื่อมอบให้เจ้าชาย แล้วสั่งความว่าหากเจ้าชายติดตามมาจนถึง ที่นี้แล้วให้มอบแหวนที่ฝากไว้ และหักทวนอย่าให้ติดตามต่อไป เพราะหนทางทุรกันดาร แดแลวนางก็มาก็คว่า บางทีเจ้าชายสธนาอาจจะไม่ฟังคำห้ามปราม จะติดตามนางต่อไป ให้จงได้ นางจึงบอกทางแก่พระฤๅษีเพื่อให้ออกแก่เจ้าชาย และพรรณนาถึงภัยอันตราย ค่าง ๆ ที่จะผ่านพบ พร้อมทั้งวิธีแก้ไขโดยละเอียดกว่า³ ให้เจ้าชายเดินทางไปทาง—

¹ ในสุธนชาคกว่า ให้ทำพิธีบูชาขุญ และให้เอาค้วนางมโนหรามาชูขุญด้วย.

² ในสุธนชาคกว่า นางจันทาเทวีจะไปทูลขอชีวิตนางมโนหราคือท้าวอาทิตย์จันต์ แต่ถูกห้ามไม่ให้เขาเผ่า และนางมโนหราก็คิดอุบายขอกู้ทางจากนางจันทาเทวีนำมา ระบายแล้วบินหนีไปมีโซ่โซ่เองอย่างในสุธนกุมาราวทาน.

³ รายละเอียดเกี่ยวกับเส้นทางและภัยอันตรายที่จะผ่านพบตลอดจนวิธีการแก้ไข ทั้งในสุธนกุมาราวทาน และสุธนชาคกต่างกัน.

ทิศเหนือ และจะพบภูเขาสามกลุ่ม กลุ่มละสามลูก เมื่อนานภูเขาสามลูกสกดหายไปแล้ว จะตองนานภูเขาสูงใหญ่ในป่าหิมพานต์ แล้วจึงจะถึงภูเขาอศุกิลกะ ต่อจากนั้นตองเดินข้ามลำธารน้ำที่ไหลไปทางภูเขา แล้วจะพบป่าอเชิงเขาไอราวัต เมื่อข้ามพ้นไปแล้ว จะถึงเขาชื่อ ชหิระ ซึ่งมีถ้ำอยู่ที่นี่ จากนั้นจะถึงเขาชื่อเอกซาร เขาวัชรกะ เมื่อข้ามภูเขาเหล่านี้แล้วก็ให้หยุดพักก่อน ต่อไปก็จะพบบนุษย์ปลาคามีหน้าเหมือนแพะมีร่างเหมือน รากษส และพวงเหล็กมใหญ่ออกมาจากถ้ำปิงคละ ก็ให้พยายามข้ามมันเสีย แล้วจะพบยักษ์ก็ให้สังหารควยธนู

เมื่อเดินทางต่อไปจะพบแกะสองตัว เดินตามกันมาก็ให้หักเขาตัวละข้าง ต่อไป ก็จะมีบุรุษ 2 คน ทำทางเหนื่อยอ่อนแต่มีอาวุธในมือก็ให้ฆ่าเสียคนหนึ่ง แล้วเดินทางต่อไป จะพบรากษสมีหน้าซีท่อนเปลือก ให้ใช้เหล็กแหลมปักลงตรงหน้ามาก จากนั้นก็ให้กระโดดข้ามบอกลมลึกไป แล้วจะพบรากษสที่ครายมีผมสีเขียว นัยน์ตาสีเหลือง ก็ให้สังหารควยธนู แล้วจะตองข้ามแม่น้ำหลายแห่งซึ่งเกลื่อนกล่นไปด้วยจระเข้ เมื่อข้ามไปไคแล้วจะถึงแม่น้ำเวครนที ที่มีลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

แม่น้ำนั้นจะมีสี่แวง เมื่อรากษสมีความโกรธ จะไหลเชี่ยว เมื่อมีพวกอมนุษย์ลงมา จะหยุดนิ่ง เมื่อมีความร้อนจัก จะคนารักเมื่อมีสิ่งสวยงาม จะหัวเราะชอบใจ เมื่อพวกกนิรลงมาค้ำ จะร้องไห้คร่ำครวญเมื่อเหลากนิรจากไป และจะมีพิษร้ายเมื่อมีงูชนิดต่าง ๆ ลงมา โดยแท้จริงแล้วน้ำในแม่น้ำเวครนทีนั้นใสสะอาดจจสำลี เมื่อเจ้าชายพบลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าวให้ปฏิบัติดังนี้ ถ้าน้ำมีสีแวงก็ขอให้ออกพ้นไวก่อน ถ้าไหลเชี่ยวก็ให้มีความพยายาม ถ้าน้ำร้อนก็อย่าบน ถ้าน้ำคสวยงามนารักก็จงร้องเพลง แต่ถ้ามแม่น้ำคร่ำครวญก็จงทำใจให้ราเริง ถ้ามแม่น้ำหัวเราะก็จงนิ่งเฉยไว้ และหากน้ำเป็นพิษก็จงร้ายเวทขับพิษ แล้วข้ามไปโดยไม่ตองไขอาวุธมีคมแต่อย่างไค

เมื่อข้ามพ้นแม่น้ำไปแล้ว ก็จะพบยักษ์ห้าร้อยคน จากนั้นจะถึงป่าทิพย์ให้เจ้าสุทรนไขความอดทนผ่านสิ่งเหล่านี้ไป แล้วก็จะถึงเมืองกินนร

เมื่อถึงความทุกสิ่งทุกอย่างแล้ว นางมโนธราทีดาพระฤษินกลับไปยังเมืองกินนร

ฝ่ายเจ้าชายสุธน หลังจากที่ปราบกบฏสงบราบคาบและจัดการปกครองหมู่บ้านให้เป็นที่เรียบร้อยแล้วก็กลับสู่นครหัสตินาปุระ เมื่อไปถึงก็ทราบความจริงจากพระมารดาว่าโคปลอยให้นางมโนหราหนีเอาชีวิตรอดก็มีความโศกเศร้า แล้วก็จะติดตามนางมโนหรา แม้พระบิดามารดาทัดทานอย่างไรก็ไม่ยอม พระเจ้าชนจึงสั่งให้นายประตคอยระวังมิให้เจ้าชายสุธนออกจากพระนครไปได้¹ แต่ในที่สุดเจ้าชายก็สามารถแอบเล็ดลอดออกไปได้ และติดตามนางไปโดยมีนายพรานหลง เป็นผู้นำทางไปจนถึงอาศรมของพระฤๅษี แล้วถามข่าวนางมโนหรา พระฤๅษีจึงบอบแหวนที่นางฝากไว้ให้แก่เจ้าชาย แล้วทูลทัดทานมิให้ติดตามไป แต่เมื่อเจ้าชายยืนยันจะติดตามไปให้ได้ พระฤๅษีจึงแนะนำให้ประกอบยาและทองเวทมนต์เพื่อแก้ไขให้พบอันตรายที่จะพบในระหว่างทางเสียก่อน²

หลังจากที่เจ้าชายโคปเรียนรู้วิธีประกอบยาและเวทมนต์จนคล่องแคล่วแล้วก็ลาพระฤๅษี พร้อมกับนำวานรไปช่วยตามคำแนะนำของพระฤๅษี³ เพื่อจะโคเล็ดอกกินผลไม้ที่ไม่เป็นพิษ แล้วเดินทางไปตามที่นางมโนรราบอกไว้โดยมีธนูเป็นอาวุธคู่มือ โคนานภูเขามาแม่น้ำ ลำ และหุบเหวไปตามลำค้ำ ไครอคพนกัยอันตรายต่าง ๆ โดยอาศัยยาและเวทมนต์คาถา จนกระทั่งถึงเมืองกินนร และพักอยู่ที่ริมสระน้ำนอกเมือง

วันนั้นบรรดานางกินรีทั้งหลาย ไคออกมาคักน้ำที่สระนั้น เจ้าชายจึงไคถามไคความว่านางมาคักน้ำไปสรงนางมโนหราเพื่อชำระกลิ่นสาบมนุษย์ เจ้าชายสุธนจึงไคถอดแหวนแอบหยอนลงในหมอน้ำของนางกินรีผู้หนึ่ง โดยที่นางกินรีนั้นไม่ทันสังเกต เจ้าชายโคก้ำขับนางกินรีผู้นั้น ให้รีบนำน้ำไปสรงนางมโนหราก่อนผู้⁴

1 ในสุธนชาคก ท้าวอาทิจจวงศ์ไมไคสังทหารให้คอยระวัง.

2 ในสุธนชาคก นางมโนหราเป็นผู้ให้ยาและจคมนต์ให้.

3 ในสุธนชาคก ว่า นางมโนหราเป็นผู้แนะนำ.

4 ในสุธนชาคก ว่า รคเป็นคคนสุดท้าย.

เมื่อนางมโนहरาเข้าที่สร้ง นางกิริยีนนั้นก็นำหมอนำมารคที่ศีรษะนางมโนहरา
แหวนก็ตกลงมาที่คักของนาง ¹ นางมโนहरาเห็นก็จำใจและรู้ทันที่ว่าเจ้าชายโคศคิตตาม
มาจนถึงเมืองกินนรแล้ว จึงสั่งให้นางกิริยีนนั้น นำเจ้าชายไปพักในที่ปลอดภัย แล้วนาง
ก็ไปกราบทูลท้าวทรมะให้ทรงทราบ ² ในชั้นแรกท้าวทรมะบอกวาทหากเจ้าชายคิตตาม
มาก็จะฆ่าเสีย นางมโนहरาจึงแกล้งทูลว่าเจ้าชายเป็นมนุษย์จะคิตตามมาได้อย่างไร
ท้าวทรมะเห็นควยจึงตรัสเป็นเชิงประชดว่า ถ้าเจ้าชายมาได้ก็จะมอบนางมโนहरาให้
และนางกิริยีนคนอื่น ๆ อีก ให้เป็นชายา ³ นางมโนहरาได้โอกาสจึงไปนำเจ้าชาย
เขามาเฝ้าท้าวทรมะ

ท้าวทรมะครั้นเห็นเจ้าชายสุรนนกัทยโกทร แต่ก็ใครจะทดลองกำลังและความ
สามารถ จึงให้ประชุมเทวดาและคนธรรพ์ทั้งหลาย แล้วให้เจ้าชายทดลองกำลังและ
ความสามารถโดยลำดับคือ แสวงศีลปะการบร เสลงคนตรี การขับร้อง และพอนรำ ⁴
ซึ่งเจ้าชายก็สามารถกระทำได้เสมอควยเทวดา ต่อจากนั้นก็ให้ถอนป่าและพงอ้อ ให้
เก็บเมล็ดงาที่กระจัดกระจายมารวมไว้เป็นกองเดียวกัน ⁵ แล้วให้แสดงความสามารถ
ในการใช้อาวุธโดยฟันเสาทองซาคเป็นท่อนเล็กท่อนน้อย แล้วจับขว้างไป ⁶ เมื่อได้

¹ ในสุรชนชาคกว่า แหวนเลื่อนลงมาสวมที่นิ้ว.

² ในสุรชนชาคก กำนินความแปลกออกไปเล็กน้อยว่า นางมโนहरาไปทูลนาง-
จันทกิริยีนให้ทราบก่อน.

³ ในสุรชนชาคก ท้าวทรมราชเพียงแต่ถามว่า หากพระสุรนนกัทยโกทรสามารถจริง
แล้วเหตุใดจึงไม่ตามมา นางมโนहरาจึงทูลให้ทราบวาทพระสุรนนคามาถึงแล้ว จึงให้รับ
เขามาในเมือง.

⁴ ในสุรชนชาคก ไม่มี.

⁵ ในสุรชนชาคก ไม่มี เรื่องให้พระสุรนนถางป่าเก็บงา นี้ เหมือนกับนิทานชาวบ้าน
เรื่องนางมโนहरา ของจังหวัดสงขลา ทั้งสองสำนวน.

⁶ ในสุรชนชาคก ไม่มี.

กระทำไ้แล้วก็ให้ประลองชนฤทธิ์ โดยยิงทะลุผ่านเครื่องกีดขวาง คือทันกาล กลอง และเส้าที่วางเรียงกันเป็นเจ็กระยะ เจ้าชายสุชนก็สามารถกระทำไ้เป็นที่อัศจรรย์ แก่พวกเทวดา คนธรรพ์ และกนิรทั้งหลายที่ประชุมอยู่ในที่นั้น ต่างก็พากันแซวร้อง สาธุการชมฤทธิ์เจ้าชาย แก่ท้าวทรมะก็ยิ่งประสงคจะลงใจจึงใ้นางมโนหราไปยืนอยู่ ทามกลางฝูงนางกนิรที่มีรูปโฉมงดงามเหมือนกัน เพื่อให้เจ้าชายชื่นางใจใหญ่ เจ้าชาย จึงอุบายพูดเป็นเชิงว่านางไ้ทำอะไรนางมโนหราท้าวออกมาตามคำพูด¹ บรรดา กนิรทั้งหลายเห็นเช่นนั้นจึงทลท้าวทรมะว่า เจ้าชายเป็นเลิศแล้วไม่ควรที่จะทดลอง หรือให้แสดงความสามารถอันใดต่อไปแล้ว ท้าวทรมะจึงมอบนางมโนหราแก่เจ้าชาย และจัดการอภิเษกให้

อยู่มาวันหนึ่ง เจ้าชายปรารถนาจะกลับไปยังนครหัสตินาปุระ จึงบอกความแก่ นางมโนหรา นางจึงนำความขึ้นกราบทลท้าวทรมะให้ทรงทราบ ท้าวทรมะจึงใ้นางไป ยังนครหัสตินาปุระกับเจ้าชาย² แล้วเจ้าชายสุชนกับนางมโนหราก็ไ้เดินทางกลับโดย ทางอากาศ จนกระทั่งถึงนครหัสตินาปุระ ฝ่ายพระเจ้าธนเมือทราพบว่าเจ้าชายกลับมา แล้วก็ให้จัดงานเฉลิมฉลอง จากนั้นก็มอบราชสมบัติให้เจ้าชายสุชนครอบครองสืบต่อไป

¹ ในสุชนชาคกว่า พระอินทร์แปลงเป็นแมลงวันทองมาจับที่ศีรษะนางมโนหรา ทำให้พระสุชนชั้ตัวถูก.

² ในสุชนชาคกว่า ท้าวทรมราชและพระมเหสีเสด็จไปค้วย.

4.3 เรื่องพระสุตฺต-นางมโนหฺรฯ ฉบับภาษาสันสกฤตในอวทานกัลปดตา

4.3.1 อวทานกัลปดตา

อวทานกัลปดตาหรือโพธิสัตว์อวทานกัลปดตาเป็นประมวลนิทานทางพุทธศาสนา ภาษาสันสกฤตอีกเล่มหนึ่ง ที่เกษเมนุหฺร กวีชาวแคชเมียร์ ประพันธ์ขึ้นในรูปของกาพย์มีจำนวน 108 เรื่อง¹

กล่าวกันว่าเกษเมนุหฺร ประพันธ์อวทานกัลปดตาขึ้น ตามความต้องการของพราหมณ์ในครั้งแรก ครั้งที่สองตามความต้องการของเพื่อนฝูงผู้คงแก่เรียนชื่อ นยกุล และครั้งสุดท้ายตามคำสั่งของพระบรมศาสดา ที่ปรากฏในความฝัน²

โดยแท้จริงแล้วเรื่องในอวทานกัลปดตาจำนวน 108 เรื่องนั้นเป็นผลงานของเกษเมนุหฺร เพียง 107 เรื่อง ค่ายปรากฏว่าโสเมนุหฺร บุตรชายของเกษเมนุหฺร ได้แต่งเพิ่มขึ้นอีก 1 เรื่อง คือ ชิมุตวาหนอวทาน จึงรวมเป็น 108 เรื่อง รวมกันนี้โสเมนุหฺร ก็ได้เขียนคำนำของอวทานกัลปดตาไว้ด้วย³

เกษเมนุหฺร ได้เริ่มแต่งอวทานกัลปดตาประมาณ ค.ศ.1040 (พ.ศ.1583)⁴ ส่วนปีที่แต่งจบ โสเมนุหฺรได้อ้างว่าเป็นปีที่ 27 แห่งยุคสัปตการิ ซึ่งตรงกับ ค.ศ.

¹ เรียกเป็น ปัลลวะ

² W.G. Weeraratne, "Avadāna-Kalpalatā," Encyclopaedia of Buddhism, edited by G.P. Malalasekera, Vol.II (1967), p. 398.

³ Ibid.

⁴ J.B. Nariman, Literary History of Sanskrit Buddhism, (Delhi : Motilal Banarsidass, 1972), p. 62.

1052 ¹ (พ.ศ.1595) อวทานเรื่องนี้เป็นที่แพร่หลายในประเทศทิเบตมาก ใคแปลเป็นภาษาทิเบตเมื่อ ค.ศ.1272 ² (พ.ศ.1815)

บรรดาอวทานที่มีอยู่ในอวทานกัลปคานัน เกษเมนทรไคนำมาจากที่หลายแห่ง ทั้งนี้เพราะเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้โดยมาเป็นเรื่องที่รู้จักกันมากอยู่แล้วซึ่งพบในอรรถกถาบาลี ³ ก็มี ในคัมภีร์มหาวัสต ⁴ ก็มี จึงเข้าใจว่าเกษเมนทรน่าจะใคเรื่องต่าง ๆ มาจากอรรถกถาบาลีบ้าง ในคัมภีร์มหาวัสตบ้าง รวมทั้งใคมาจากแหล่งอื่น ๆ อีก แล้วนำมาผูกขึ้นเป็นรูปเรื่องใหม่ถวายคำประพันธ์ย่อยกรอง

อวทานกัลปคานาเริ่มต้นถวายข้อความสคัญพระพุทธเจ้า เนื้อความของอวทานแต่ละเรื่องที่มีอยู่ในเล่มกล่าวถึงชีวิตในอดีตของพระพุทธเจ้า คือพระโพธิสัตว์ ทั้งสิ้น

4.3.2 สุน-กินนรยวทาน

เรื่องพระสุน-นางมโนหราในอวทานกัลปคานา อยู่ในปัลลวะที่ 64 เรียกชื่อว่า "สุนกินนรยวทาน"

เนื้อเรื่องของสุนกินนรยวทาน ตามที่ ศรี ชนรันชัน ภักตกรยะ (Gri Janaranjan Bhattacharya) ถอดความแปลเป็นภาษาอังกฤษและตีพิมพ์ใน Journal of Buddhist Text and Anthropological Society เมื่อ ค.ศ.1898 ⁵ (พ.ศ.2441) มีเนื้อเรื่องดังต่อไปนี้

¹ Weeraratne, loc.cit.

² Nariman, op.cit., p. 310.

³ ไคแกเรื่อง ปทมาติ อวทาน

⁴ ไคแกเรื่อง เอกษริงค อวทาน
Nariman, op.cit., p. 63.

⁵ ปีที่ 6, ตอนที่ 4.

พระเจ้าธนกรของกรุงหัสตินาปุระ มเหสีทรงนามว่ารามาทรงมีพระโอรสองค์หนึ่งทรงนามว่าสทรน เจ้าชายมีสิริโฉมงามและรอบรู้ในศิลปศาสตร์ทั้งปวง ๓ คินแดนไกล เคียงมีนครหนึ่ง พระเจ้าแผ่นดินทรงนามว่าพระเจ้ามเหศวรเสนา เป็นผู้ไม่ทรงตั้งมั่นในธรรม ควายนครนี้เองบ้านเมืองจึงเกิดภัยพิบัตินานาประการ เมื่อประชาชนได้ทราบข่าวว่าพระเจ้าธนกรทรงปกครองแผ่นดินให้ประสบแต่ความผาสุก บ้านเมืองอุดมสมบูรณ์ จึงพากันอพยพไปยังนครหัสตินาปุระ ครั้นพระเจ้ามเหศวรเสนา ทรงทราบเหตุที่ประชาชนอพยพไป เพราะนครหัสตินาปุระมีกึ่งอุดมสมบูรณ์ด้วยอำนาจของพญานาคที่ชื่อว่าจิตรระ ก็ปรารถนาจะฆ่าพญานาคนั้นเสีย จึงให้ประกาศหาหมอยุชฌานูเวทไปจับพญานาคฆ่า โดยจะมอบรางวัลให้เป็นจำนวนมาก

หมอยุชฌานูเวทชื่อวิชาธรรับอาสาทำการนี้ และเดินทางไปยังนครหัสตินาปุระ เมื่อถึงสระน้ำอันเป็นที่อาศัยของพญานาคก็ทำพิธีรำมนต์ และด้วยอำนาจมนต์ทำให้พญานาคไม่สามารถหนีไปได้จึงขึ้นมาจากที่อาศัย เมื่อได้เห็นหมอยุชฌานูเวทนั้นก็รู้ว่าตนถูกปองร้ายเสียแล้วก็คิดหาช่วยเหลือ พญานาคจิตรระนึกไควว่า ๓ ชายป่าไกล สระน้ำนั้นเป็นอาศรมของฤๅษีวัลลภายน และมีพรานคนหนึ่งนามว่าปัทมกะคอยปรนนิบัติฤๅษีอยู่ อาจจะช่วยให้ตนรอดชีวิตได้ จึงไปหาและเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นให้ฟังโดยตลอดพร้อมทั้งขอให้พรานไควช่วยชีวิตตนไว้ด้วย พรานปัทมกะทราบเช่นนั้นก็ไปยังสระพบหมอยุชฌานูเวทกำลังกระทำพิธีอยู่ จึงยิงควยธนู และบังคับให้คลายมนต์แล้วฆ่าหมอยุชฌานูเวทเสีย ๓ ที่นั้น

ฝ่ายพญานาคเมื่อพรานไควฆ่าหมอยุชฌานูเวทนั้นแล้ว ก็พานายพรานลงไปยังที่อยู่ของตน และให้พรานพำนักชั่วคราวระยะเวลาหนึ่ง นายพรานปัทมกะได้เห็นม่วงอโม่ซึ่งมีฤทธิ์มากก็เกิดความอยากได้ จึงเอ่ยปากขอซึ่งพญานาคก็มอบให้ด้วยความเต็มใจ นายพรานเมื่อได้ม่วงอโม่แล้วก็ลากลับพร้อมกับแก้วแหวนเงินทองที่ได้รับจากพญานาคเป็นจำนวนมาก และเมื่อใกล้จะสิ้นชีวิตก็ไควมอบม่วงนั้นแก่บุตรชายชื่ออุตปลกะ ซึ่งได้ปรนนิบัติพระฤๅษีแทนต่อไป

วันหนึ่งขณะที่พรานอุบลกะยีนอยู่ที่อาศรม ไคยีนเสียงเพลงไพเราะก็มีความ
สงสัย จึงไคถามพระฤๅษีไคทราบว่าเป็นเสียงของบรรดานางกัณนรี ซึ่งมีนางมโนหรา
ธิดาของท้าวหุระแห่งเมืองกัณนร กำลังเล่นน้ำอยู่ที่สระนั้นพร้อมกับนางกัณนรีบริวาร—
ทั้งหลาย พรานอุบลกะคิกจะไคนางมโนหราไว้ จึงถามพระฤๅษีถึงวิธีที่จะจับนางให้ไค
พระฤๅษีบอกว่า เครื่องมือที่จะจับนางก็ไคมีแต่ดวงอโมชะเท่านั้น พรานอุบลกะไคยีน
เช่นนั้นก็ออกไปที่สระพร้อมกับดวงอโมชะในทันที

เนื้อความตามต้นฉบับที่แปล เป็นภาษาอังกฤษมีเพียงเท่านั้น

เป็นที่ทราบกันแล้วว่า เกษเมณฑุรไคประพันธ์อวทานกัลปดตา ไค้นำเรื่องมา
จากที่ต่าง ๆ แล้วผูกขึ้นเป็นรูปแบบใหม่ควยคำประพันธ์ร้อยกรอง ฉะนั้นจึงเป็นที่เชื่อไค
ว่า เรื่องสุชนกัณนรยวทานนั้น เกษเมณฑุรไคประพันธ์ขึ้นมาเอง ควรที่จะเรียบเรียง
จากเรื่องที่มีอยู่แล้ว

เมื่อพิจารณาดัง เนื้อเรื่องของสุชนกัณนรยวทาน เท่าที่ปรากฏตามต้นฉบับภาษา
อังกฤษ ก็อาจจะกล่าวไคว่า เกษเมณฑุรน่าจะไคเค้าเรื่องมาจากสุชนกัณนรยวทานใน
คัมภีร์ทิพยวทานมากกว่าจะนำเค้าเรื่องมาจากกัณนรีชาคกัณนรยวทานดัง นั้น เนื้อความที่มี
ในสุชนกัณนรยวทานคล้ายกับสุชนกัณนรยวทาน หากจะพิจารณาเฉพาะตอนนั้นก็
ตรงกัน กล่าวไคโดยสรุปคือ นายพรานไคช่วยชีวิตพญานาคซึ่งบังนาคความอุดมสมบูรณ์ให้
แก्यानเมือง จึงไคดวงอโมชะที่มีฤทธิอำนาจไว้ในครอบครอง และไคโดยคำบอกเล่าของ
พระฤๅษีไคไคจับนางมโนหรา ธิดาของท้าวหุระเจ้าเมืองกัณนรขณะที่มา
เล่นน้ำไว้ไค

ส่วนรายละเอียดบางอย่าง หรือชื่อตัวละครที่ในสุชนกัณนรยวทาน ผิดเพี้ยนไป
จากสุชนกัณนรยวทานนั้น ก็น่าจะเนื่องควยเกษเมณฑุรไคปรับปรุงเปลี่ยนแปลงมากกว่า
ซึ่งก็มีไคทำให้เค้าความของ เหตุการณ์ผิดกันจนคเป็นคนละเรื่องแต่อย่างไค

4.4 สุนอวทาน

เรื่องพระสฺรณ-นางมโนทราที่เป็นภาษาทิเบต เรียกชื่อว่า "สฺรณอวทาน" มีปรากฏใน กัท-คยฺร¹ (Kah-Gyur) ซึ่งเป็นประชุมนิพนธ์หมวดหนึ่งของทิเบต มีนิทานต่าง ๆ รวม 50 เรื่อง ศาสตราจารย์อังกวน ฟอน ซีฟเนอร์ (F. Antoin Von Schiefner) ได้แปลเป็นภาษาเยอรมันเมื่อ ค.ศ.1882 (พ.ศ.2425) และ คับลิว.อาร์,เฮส. วัลสตัน (R.S. Ralston) ได้แปลเป็นภาษาอังกฤษอีกทอดหนึ่งเมื่อ ค.ศ.1906 (พ.ศ.2449) และเรียกชื่อว่า "Tibetan Tales"

เรื่องสฺรณอวทานของทิเบต มีเนื้อความตรงกันกับสฺรณกุมาราวทานในคัมภีร์ทิพยวาทาน² จนกล่าวได้ว่าคำต่อคำ นอกจากชื่อพรานหุดกะและพญานาคชนมจิตรกะที่อยู่ในสฺรณอวทานเพิ่มขึ้นเป็น ผลกะและชนมจิตรเท่านั้น จึงเป็นที่เชื่อได้ว่าสฺรณอวทานของทิเบตนั้นแปลไปจากสฺรณกุมาราวทานที่มีในคัมภีร์ทิพยวาทานอย่างแน่นอน³

¹ พระคัมภีร์ทางพุทธศาสนาของทิเบตมี 2 หมวดคือ Bkah-hgyur (อ่านว่า กัท-คยฺร : Kah-Gyur) ประกอบด้วยจำนวนคัมภีร์ที่ต่างกันแต่ละครั้งซึ่งรวบรวม คือ 100, 102, และ 108 ถูก ว่าคยพระวินัย พระสฺตร และตันตร อีกหมวดหนึ่งคือ Bstan-hgyur (อ่านว่า ตัน-คยฺร : Tan - Gyur) ประกอบด้วยคัมภีร์จำนวน 225 ถูก ซึ่งรวมพระอภิธรรม พระอัฐกถา และฎีกาอื่น ๆ

² เนื้อเรื่องสฺรณกุมาราวทาน ในวิทยานิพนธ์ หน้า 192-201.

³ นอกจากนี้ หน้าที่อยู่ในของฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษ ยังบอกไว้อย่างชัดเจน เป็นการสนับสนุนความจริงขอนี้ว่า มีคนเคามาจากอินเดีย

4.5 เจ้าหญิงนกยูง

นิยายโบราณของจีนเรื่องนี้มีปรากฏในหนังสือพื้นความหลัง ของเสวี่ยรโกเศศ (พระยาอนุমানราชชน) ¹ ซึ่งผู้เขียนอ้างว่าได้เรื่องนี้มาจากนายนอตอง (C.Norton) ชาวฝรั่งเศส ²

เรื่องเจ้าหญิงนกยูง มีเนื้อเรื่องดังต่อไปนี้

นานมาแล้วมีเจ้าชายองค์หนึ่งชื่อเจ้าชุน ³ อยู่เมืองมอนบันจา ⁴ คืนหนึ่งทรงฝันว่าได้พบนกยูงตัวหนึ่งซึ่งโคกคล้ายร่างเป็นหญิงงามที่สุดที่เจ้าชายเคยเห็น เมื่อเลาความฝันให้พระบิดาฟัง พระบิดาก็ตรัสว่าเป็นเรื่องเหลวไหล นับแต่นั้นมาเจ้าชายก็ไม่ฝันแต่เจ้าหญิงนกยูงไม่ปรารถนาจะแต่งงานกับหญิงอื่น แล้วเจ้าชายก็คิดสินพระทัยออกตามหาเจ้าหญิงนกยูงจนกระทั่งไปถึงป่าใหญ่ก็พบหญิงแก่คนหนึ่ง เมื่อเจ้าชายถามถึงเจ้าหญิงนกยูง หญิงแก่คนนั้นก็แนะนำให้ไปหาเลาเหรน ⁵ ซึ่งเป็นผู้รู้ทุกสิ่งทุกอย่าง เจ้าชายเดินทางไปพบเลาเหรนในถ้ำแล้วบอกความประสงค์แก่เลาเหรนและเลาความฝันให้ฟัง เลาเหรนจึงบอกว่าเจ้าหญิงนกยูงมีเจ็ดองค์ องค์สุดท้ายชื่อแนนโนนา ⁶ ทุกๆเจ็ดวันเจ้าหญิงทั้งเจ็ดจะพากันมาอาบน้ำที่สระสี่กราม แล้วเลาเหรนก็พาเจ้าชายไปที่

¹ เสวี่ยรโกเศศ [พระยาอนุমানราชชน], พื้นความหลัง (กรุงเทพฯ : สึกนิทสยาม, 2512), เล่ม 3, "เรื่องเจ้าหญิงนกยูงจากนิยายโบราณจีนนาย-นอตอง," หน้า 36-41.

² เสวี่ยรโกเศศ [พระยาอนุমানราชชน], เล่าไว้ในหนังสือ พื้นความหลัง ว่า นายนอตองนั้นเคยเป็นกงสุลฝรั่งเศสอยู่ที่เชียงใหม่ เคยแปลเรื่องจามเทวี ชินกาลมาลี และเรื่องสุนทรภู่ เป็นภาษาฝรั่งเศส.

ดู เรื่องเดียวกัน, หน้า 47.

³ Chowsuton.

⁴ Mon banja.

⁵ Lao Ren จีนคนแก่, ผู้เฒ่า.

⁶ Nannona.

สระนั้น ไปถึงก็ซ่อนกำขังตัวอยู่ในระหว่างหม้อไม้ และเลาเหินหมอกเจ้าชายว่าวันนี้เป็นวันที่เจ็ดที่เจ้าหญิงจะพากันมาอาบน้ำ

ครั้นหนึ่ง เจ้าชายก็ได้ยินเสียงบนอากาศและเห็นนกยูง 7 ตัวบินร่อนลงมา เมื่อดอกร่วงแฉ่งตัวนกยูงออกแล้วก็ลงเล่นน้ำในสระ เมื่ออาบน้ำแล้วเจ้าหญิงนกยูงก็จะพากันกลับ ขณะที่กำลังแฉ่งเครื่องนุ่งห่มอยู่ เจ้าชายก็เข้าไปขอพักคุยกับเจ้าหญิงแนโนนา และแนะนำตัวเองให้เจ้าหญิงรู้จัก ในที่สุดเจ้าหญิงก็รักเจ้าชายมอบแหวนวงหนึ่งให้และยอมเป็นชายา

ที่เมืองมอนบันจา คาเหรณ ¹ ซึ่งเป็นนชายพระบิดาของเจ้าชายปกครองบ้านเมือง ปรารถนาจะให้ลูกสาวของตนแต่งงานกับเจ้าชาย ครั้นเจ้าชายไคแนโนนา ก็โกรธ จึงส่งจดหมายไปถึงกษัตริย์เมืองตุง ² ซึ่งอยู่ไกล ๆ เมืองมอนบันจาใหญ่กองทัพมารบและบอกว่าตนจะช่วย

การอภิเษกเจ้าชายและแนโนนาได้จัดเตรียมพร้อมแล้ว แต่ก่อนวันอภิเษกวันเดียวกันมีข่าวกษัตริย์เมืองตุงยกกองทัพมาตีเมืองมอนบันจา เจ้าชายจึงต้องทรงนำทัพไปรบ

เมื่อเจ้าชายยกกองทัพไปแล้วคาเหรณ ก็เข้าไปกราบทูลกษัตริย์แห่งเมืองมอนบันจาว่า เจ้าชายพ่ายแพ้และสิ้นพระชนม์ กษัตริย์เมืองตุงก็จะยกกองทัพมาจนกว่าจะได้เจ้าหญิงไป ขอให้เจ้าหญิงเสียก่อนแล้วกษัตริย์เมืองตุงจะยกกองทัพกลับไปเอง เมื่อเจ้าหญิงแนโนนาครั้งนั้นรู้ว่าจะถูกฆ่าจึงแกล้งทูลกษัตริย์เมืองมอนบันจาว่า ถ้าจะตายก็ขอให้ตายในเครื่องทรงนุ่งห่ม ท้าวกษัตริย์หลงเชื่อจึงประทานเครื่องนุ่งห่มให้ เจ้าหญิงจึงสวมใส่เครื่องทรงแล้วบินกลับไปยังเมืองของนาง

¹ คือจีนคนใหญ่คนโต เทียบบุโรหิตของอินเดีย.

² Tung.

เจ้าชายกลับจากการรบหมายข่าวว่าเจ้าหญิงหนีไปเสียแล้ว ครั้นเมื่อทราบว่า
 กาเหรนเป็นตัวการในเหตุที่ไถ่กระทำไป จึงฆ่ากาเหรนแล้วออกติดตามหาเจ้าหญิง
 เจ้าชายไปถึงสระที่เคียบบนเนินนา และถามเลาเหรนถึงหนทางที่จะไปถึง เมืองของ
 เนินนา เลาเหรนก็บอกว่าอยู่ไกลมากต้องเดินทาง เป็นเวลาหลายวัน ต้องเป็นเขา
 ชาวที่มีหน้าตาเหมือนกระจก จะต้องข้ามแม่น้ำซึ่งมีน้ำร้อนมากจนไม่สามารถจะว่ายน้ำข้าม
 ได้ แม้สะพานก็ไม่มี เมื่อเจ้าชายยืนยันว่าจะติดตามไปให้ได้ เลาเหรนจึงมอบไม้เท้า
 วิเศษซึ่งทำด้วยเหล็กให้ติดตัวไป พร้อมกับว่าไม้เท้าจะชี้ทิศทางไปยัง เมืองของ เจ้าหญิง
 ทั้งยังจะช่วยต่อต้านอันตรายต่าง ๆ ด้วย

เจ้าชายเจ้าชู้เดินทางไปหลายวัน ข้ามแดนที่ไม่มีน้ำ ไม่มีคนไม้ ควาง-
 อาทิตย์แผดแสงรอนแรงจึกเหมือนไฟ ในที่สุดเจ้าชายก็ทรงล้มพลบลงที่หินผาขนาดใหญ่
 และคิดว่าคงจะตองสิ้นพระชนม์เสียแล้ว ครั้นแล้วก็ทรงเอาไม้เท้าวิเศษฟาดลงไปที่แผ่น
 หินนั้น ก็บังเกิดเป็นน้ำพุ่งออกมา เจ้าชายก็รอดตาย เจ้าชายเดินทางไปถึงเขาชาว
 พยายามปีนขึ้นไปก็เลื่อนลงมาทุกครั้ง ในที่สุดก็เอาไม้เท้าตีลงไปที่ข้างภูเขา ก็บังเกิด
 เป็นช่อง จึงเสด็จผ่านทะลุไปยังอีกคานหนึ่งได้

ต่อมาเจ้าชายก็มาถึงป่าดงดิบ มองเห็นนกใหญ่สองตัวเกาะอยู่บนยอดไม้ จึง
 ทรงปีนต้นไม้ขึ้นไป แล้วเขาไปซ่อนตัวอยู่ที่ปีกของนกตัวหนึ่ง ครั้นรุ่งเช้านกยักษ์ทั้งสอง
 ก็บินข้ามแม่น้ำซึ่งร้อนที่สุดไปสู่เมืองของเจ้าหญิงนกงู

เจ้าชายมาถึงเมืองของเจ้าหญิงนกงูโดยปลอดภัย ขณะที่ทรงเดินไปตามถนน
 ในเมือง ก็ทรงเห็นหญิงคนหนึ่งถือหม้อน้ำเต็ม ก็ตรัสถามไถ่ความว่าจะนำไปส่ง
 เจ้าหญิงเนินนา เจ้าชายจึงถอกแหวนแอมethyst ลงไปในหม้อน้ำโดยที่หญิงคนนั้นไม่
 ทนเห็น เมื่อหญิงสาวใช้คนนั้นนำหม้อน้ำมารดลงบนเจ้าหญิง แหวนก็ตามน้ำลงมา เมื่อ
 เจ้าหญิงเห็นก็จำใจ ส่งสัสและถามหญิงสาวใช้ หญิงสาวใช้ก็หลอบบอกว่าได้พบชายหนุ่ม
 มาถามว่าจะเอาหม้อน้ำไปไหน และคงเอาแหวนวงนี้หย่อนลงในหม้อน้ำโดยที่นางไม่
 ทนเห็น เจ้าหญิงจึงบอกให้รู้ว่าเป็นเจ้าชายติดตามมา

ในที่สุกเจ้าชายเจ้าชู้คนและเจ้าหญิงแนนโนนา ก็ไค้กัเชกอีกครั้งและภายหลังก็ไค้ครอบครอง เมืองเจ้าหญิงนกงยงมีความสุขสืบไป

นิยายโบราณของจีนเรื่องนี้เห็นไค้ชัดว่า เป็นเรื่องพระสุชน-นางมโนหรานัน-เอง แต่เรียกตัวเองของเรื่องเพี้ยนไปว่า เจ้าชู้คน แทนที่จะเรียกอย่างไทยว่าเจ้าสุชน เสรีรโกเศศ ไค้แสดงความเห็นไว้ในหนังสือพื้นความหลัง ว่าจีนคงไค้เรื่องนี้ไปจากไทยใหญ่ โดยเฉพาะไทยใหญ่ที่อยู่ในดินแดนประเทศจีนตอนไค้ต่อแดนพม่า¹ โดยให้เหตุผลไว้ในที่แห่งเดียวกันว่า

ที่แนนโนนาหรือนางมโนหรารถึงเป็นนางฟ้านอกป่าหิมพานต์ แต่ไค้เหาะไมไค้ กองสวมใส่เครื่องแต่งกายเป็นนกงยงจึงเหาะไปไค้ ก็แสดงว่าอาจไค้มาจากไทยใหญ่ อีกประการหนึ่งเพราะไทยใหญ่นิยมพอนนกงยง²

นอกจากนี้เสรีรโกเศศ ยังไค้กล่าวถึงเรื่องพระสุชน-นางมโนหราร ของไทยใหญ่ที่เป็นคนเรื่องเจ้าหญิงนกงยงของจีนไว้ว่า

ในนิยายของไทยใหญ่เรื่อง The Fairy and the Hunter. (Milne, The Shan at Home) ชาวเขาจะแปลคำ fairy ว่ากันิร เห็นเรื่องคล้ายคลึงกับในปัญญาสชาคก แต่ไปจบลงเพียงพระสุชนไค้นางมโนหราร แล้วกลับไปครองเมืองปัญญาลเท่านั้น³

¹ เสรีรโกเศศ, เรื่องเดิม, หน้า 41.

² เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 42.

หากเป็นไปตามที่เสฐียรโกเศศ (พระยาอนมานราชชน) กล่าวไว้เช่นนี้ก็อาจเป็นไปได้ว่าไทยใหญ่รับเรื่องไปจากพม่า ซึ่งใครคนเค้าเรื่องจากไทยอีกต่อหนึ่ง¹ และเรื่องที่จะเป็นต้นเค้าเรื่องที่มารับไป ก็ไม่น่าจะเป็นเรื่องอื่นนอกจากเรื่องสุรนชากก

ฉะนั้น ถ้ามีการแปลคัมภีร์พิชชาวาทนเป็นภาษาจีนในคราวเดียวกับแปลคัมภีร์พุทธศาสนามหายาน² นั้นคงอาจจะเลือกแปลเรื่องอื่นในคัมภีร์พิชชาวาทนที่ไม่ใช่เรื่องสุรณกุมาราวาทน ก็ได้

เป็นที่น่าสังเกตว่า รายละเอียดคนหนึ่งของเรื่องเจ้าหญิงนกกง ไม่ปรากฏในสุรณชากก คือเรื่องที่เกิดถึงคาเทรนแอบส่งจดหมายไปถึงกษัตริย์เมืองตุงไหยก กองทัพมารบเมืองมอนันจา โดยที่ตนจะคอยช่วยเหลือ ไปพ้องกับรายละเอียดในเรื่องมโนหรานิษาคตอนที่กล่าวถึงบุโรหิตเป็นไส้ศึก แอบส่งจดหมายไปยังเจ้าเมืองจันทิไหยก กองทัพมาตีเมืองอูกรปัญจาด โดยที่ตนเองจะคอยช่วยเหลือ³ นอกจากนี้การที่คาเทรน โกรธเจ้าชายเจ้าชายคนที่ใดเจ้าหญิงแนโนนาเป็นชายา เพราะตนต้องการให้ลูกสาวของตนได้เป็นชายา ความตอนนี้นคล้ายกับนิทานชาวบ้านเรื่องนางมโนหรา ส่วนวันที่ 2 ที่บุโรหิตพ่อของนางกาหนมโกรธพระสุรณที่ใดตนกับนางกาหนมออกมายืนนอกเมืองหลังจากที่ไคนางมโนหรามาเป็นชายา⁴

ฉะนั้น หากจะเชื่อว่าเรื่องพระสุรณ-นางมโนหราที่รู้จักกันในหมคน ทางเหนือ นั้นแพร่หลายขึ้นมาจากทางใต้จะเป็นไปไคหรือไม่ว่าเรื่องพระสุรณ-นางมโนหราส่วน

¹ กุวิทยานิพนธ์ หน้า 35.

² กุวิทยานิพนธ์ หน้า 346.

³ ดู เนื้อเรื่องของมโนหรานิษาค ในกุวิทยานิพนธ์ หน้า 107-20.

⁴ ดู เนื้อเรื่องนิทานชาวบ้านเรื่องนางมโนหรา ส่วนวันที่ 2 หน้า 16-22.

ที่แพร่หลายไปยังพม่า คือเนื่องไปถึงไทยใหญ่ และถ่ายทอดไปจนถึงจีนนั้น จะไม่ใช่อีก
สำนวนหนึ่ง ซึ่งมีเนื้อความสอดคล้องกับมโนหรานิบาท และนิทานชาวม่านเรื่องนาง-
มโนหราควย

อนึ่ง นิทานพื้นบ้านชาวเมืองเหนือซึ่งนายเวาน์ เพลงเออ¹ และคณะไควรวบรวมจากคำบอกเล่าของ คนเมือง ลื้อ เขิน และไทยใหญ่² ปรากฏมีเรื่องพระสุธนนางมโนหรายุ³ 2 สำนวน สำนวนแรกชื่อพระสุธน เป็นนิทานของคนเมือง และอีกสำนวนหนึ่งชื่อมโนหรานิบาท เป็นนิทานของชาวลื้อ

สำนวนแรกชื่อพระสุธน มีรายละเอียดเกี่ยวกับบุโรทิศของการให้ลูกสาวของ
คนไควแต่งงานกับพระสุธน เหมือนกับเรื่องเจ้าหญิงนงกยงของจีน แต่เนื้อความส่วนใหญ่
เหมือนกับสุธนชาคก แสดงว่าอาจจะไควคนไควทั้งจากเรื่องสุธนชาคกในปัญญาสาคกและ
อีกสำนวนหนึ่งที่ว่า น่าจะแพร่หลายเข้าไปในพม่าและไทยใหญ่ด้วยก็ได้ เนื้อความของ
นิทานชาวลื้อเรื่องพระสุธน³ มีดังนี้

พระสุธนโอรสเจ้าเมืองแห่งหนึ่งไควเที่ยวไปในป่า ไปพบพรานป่า จึงบอกให้
พรานป่าไปดักจับนางกินรีทั้ง 7 คน ที่มาเล่นน้ำที่สระน้ำ พรานป่าไชนาคบวงมาศจับได้
นางมโนหรานิบาทซึ่งเป็นน้องสุดท้อง ส่วนพวกพี่สาวทั้ง 6 คนบินหนีไปได้ แล้วมาถวายเป็น
ชายาพระสุธน คอมาขี่ช้างศึกมาประชิดเมือง พระสุธนออกไปรบ ก่อนออกไปรบไควฝาก

¹ เวาน์ เพลงเออ (Vagn Plenge) ชาวเดนมาร์ก สนใจวรรณกรรมไทย
มาก ปัจจุบันเป็นบรรณารักษ์อยู่ที่กรุงโคเปนเฮเกน ประเทศเดนมาร์ก.

² รวบรวมระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2517 ถึงเดือนกรกฎาคม 2519, สมาคม-
สังคมนศาสตร์แห่งประเทศไทยไควนำมาตีพิมพ์แพร่หลาย เมื่อ พ.ศ. 2519 ไทชื่อว่า "ควย
ปัญญาและความรัก"

³ จาก เวาน์ เพลงเออ, ควยปัญญาและความรัก (กรุงเทพฯ : สมาคม-
สังคมนศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2519), หน้า 6-7.

นางมโนห์ราไว้กับพระบิคา มารดา เมื่อพระสุชนไปแล้ว พระบิคา ก็รับสั่งให้โหรซึ่งเป็น
 อำมาตย์ และปรารภนาให้ลูกสาวของตนแต่งงานกับพระสุชนมาหานาย โหรจึงทำนายว่า
 ชาติที่มานี้คือเวทิต และมารบเพื่อต้องการนางมโนห์ราเท่านั้น จึงขอให้เจ้าเมือง
 นางมโนห์ราเสีย แล้วก็จะไม่มีชาติมาประชิดเมืองเลย ฝ่ายนางมโนห์ราทราบเรื่อง
 ก็รู้ว่า เป็นอุบาย และเมื่อถึงวันประหารชีวิตก็ขอพอร่า ให้เจ้าเมืองและทุกคน เมื่อได้
 โอกาสจึงบินหนีไปเมืองคน และไคปากขาวของเครื่องไซและยาไว้แก่พระฤาษีเพื่อไว้ให้
 พระสุชน

ฝ่ายพระสุชนกลับจากทัพทราบความก็ออกตามหา ไปจนพบกับพระฤาษีก็รับมอบ
 ของคังกล่าว รวมทั้งไครับมอบลึงจากพระฤาษีรวมเคินทาง เคินทาง เข้าปามาจนถึงคน
 ไมใหญ่แห่งหนึ่งลึงก็ตาย ค่อมามีนกหัสติลิงค์มาเกาะที่คนไมนั้น และพวกมันถึงว่าจะไปหา
 อาหารกินที่เมืองของนางมโนห์รา พระสุชนจึงแอบคลานเข้าไปซ่อนตัวอยู่ในชนบทนั้นและ
 ค่อมามาเมื่อณบินไปถึง เมืองของนางมโนห์รา พระสุชนก็เข้าไปอยู่ในสวนกล้วย มีสาวไซ
 มาตักน้ำ จึงเสกมนต์ให้ยกถังน้ำไม่ขึ้น และเอาแหวนของคนที่ส่งไปในถังน้ำ เมื่อคนไซ
 ตักน้ำไปให้นางมโนห์ราอาบ แหวนก็หล่นลงสวนน้ำมีนางมโนห์รา นางจึงรู้ว่าพระสุชน
 ความมาจึงออกไปพบ และให้พระสุชนปลอมตัวเป็นหญิงมาอยู่กับคนในวัง ค่อมามาพระเจ้า
 แฉนคินสงสัย เพราะนางสั่งให้คนไซทำอาหารเพิ่ม จึงสืบความและไคไรในเวลาต่อมาจึง
 ไคลองให้พระสุชนที่ตัวนางมโนห์รา โดยไซยามานมึงตัวไว้ และให้พบกับพี่สาวทั้งหกคน
 และให้เห็นพร้อมกันทั้งหมด 7 คนเพียงมือเท่านั้น พระอินทร์แปลงตัวเป็นแมลงวันมาบอก
 โดยไปจับที่มือของนางมโนห์รา เจ้าเมืองไม่เชื่ออีกไคลองอีกอย่าง คือไคลองยิงธนู พระ
 สุชนก็ยิงไค เจ้าเมืองจึงเชื่อ และให้โยกกันทั้งหมดส่งตัวไปยัง เมืองของพระสุชนควย

ส่วนส่วนานที่ซ่อมโนห์รา ของชาวลือ มีเนื้อความ และรายละเอียดแปลกไป
 บาง ทั้งนี้อาจเนื่องด้วยเป็นเรื่องที่เล่าสืบต่อกันควยมขปารุะ โอกาสที่จะผิดเขียนจึงมีอยู่

เรื่องมโนหรา¹ มีเนื้อความดังต่อไปนี้

นายพรานป่าคนหนึ่งไปพบนางอุทุมพร มาเล่นน้ำที่หนองน้ำแห่งหนึ่ง จึงอยากได้อาไปถวายเจ้าสุทนต์ จึงเอาวงนาคบาทคล้องจับนางไว้แล้ว เอาไปถวายเป็นชายาเจ้าสุทนต์ ต่อมานางมโนหรานั้นเมื่อพระสุทนต์จึงหนีกลับไปหาพ่อแม่ของนาง ต่อมาเจ้าสุทนต์ก็คิดถึงนาง จึงไปตามหา โดยมิสนธิไปส่ง เมื่อไปถึงป่าหิมพานต์สุนัขก็คาย เจ้าสุทนต์จึงไม่ว่าจะไปทางไหนก็หยุดพักที่คนไม้คนหนึ่งซึ่งเป็นที่อาศัยของนกหัสดีลิงค์สองตัว พอดีกับเป็นเวลาพลบค่ำ ก็ขึ้นไปบนต้นไม้ แล้วก็เข้าไปซ่อนอยู่ในปีกนกนั้น พอดีนกตัวเมียก็พูดว่าวันนี้เราจะไม่ใช่ปีกไซ้ทาง เพราะเป็นวันพระ เจ้าสุทนต์จึงอยู่ไต่กิ่งที่เหม็นกลิ่นนกรุ่งเช้านกทั้งสองก็ออกบินไป เมื่อไปถึงเมืองอุทุมพร เมืองพอลของนางเจ้านั้นแล้ว ก็แอบคลานออกจากปีกนกนั้นมา ต่อมาก็พบกับคนใช้ของนางมโนหราออกมาตักน้ำเจ้าสุทนต์ก็ถามไต่ความว่าจะตักน้ำเอาไปอาบนางมโนหราที่จะอภิเษกใหม่ เจ้าสุทนต์ก็เลยถอดแหวนของตนใส่ลงในกระป๋องตักน้ำ และบอกนางคนใช้ว่าให้เอาน้ำนี้ไปอาบนาง ให้เอาน้ำนี้ไปอาบนางโดยให้เอารกตั้งแต่หัวนางมโนหรา และเจ้าสุทนต์ก็อธิษฐานว่าถ้าเป็นเนื้อคู่กันจริงแล้วก็ให้แหวนนี้ไปสวมที่นิ้วของนาง คนใช้ก็เอาน้ำนั้นไปเทรดหัวนางมโนหรา แหวนนั้นก็ไปสวมที่นิ้วของนาง ทำให้นางคิดว่าเจ้าสุทนต์จะมาตามนางจริง ๆ จึงใช้ให้คนใช้ไปเชิญเจ้าสุทนต์มา แล้วเจ้าเมืองก็ทดลองให้เจ้าสุทนต์ไชน้ำเพียงหนึ่งเปลือกไซ้ ลางเท่าที่เปลือกโคลนให้สะอาด เจ้าสุทนต์จึงเอาขนไก่มาชุบน้ำเช็ดเท้าจนน้ำหมด ก็พอดีลางเท้าสะอาด ต่อมาเจ้าเมืองอุทุมพรก็เอาลูกสาวทั้งเจ็ดคนมาอยู่ในบ้าน และเอามือยื่นออกมาให้เจ้าสุทนต์เลือกว่าคนไหนคือนางมโนหรา ถ้าทายถูกจะไคนางกลับไป พระอินทร์จึง

¹ กัดจากเรื่องเดียวกัน. หน้า 68-70.

เนรมิตลงมา เป็นแมลงวัน มาจับที่แขนของนางมโนห์รา เจ้าสُونก็เลือกจับแขนของนางไค เจ้าเมืองจึงจัดการให้เจ้าสُونแต่งงานกับนางมโนห์รา และอยู่ที่เมืองอุทุมพร เป็นสุขสืบมา

4.6 ทาวสีทน

เรื่องพระสُون-นางมโนห์รา ฉบับภาษาลาว เรียกชื่อว่า "ทาวสีทน" แต่งเป็นคำกลอนลาว มีปรากฏอยู่ในโบราณเป็นคัมภีร์เรื่องราว ¹ และไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง กรมวรรณคดีแห่งประเทศไทย ไคคัดลอกและตีพิมพ์แพร่หลายเป็นตัวอักษรลาวเมื่อ พ.ศ. 2511 และไคก็คัดแปลงข้อความบางตอนเสียใหม่เพื่อให้เข้าใจแจ่มแจ้งขึ้น โดยมีไคทำให้เนื้อเรื่องผิดไปจากต้นฉบับเดิมแต่อย่างใด ²

เรื่องทาวสีทนมีเนื้อความเหมือนกับสُونชาคกในปัญญาสชาคกจะต่างกันก็เฉพาะส่วนที่เป็นรายละเอียดบางตอนที่ไม่ทำให้เค้าโครงเรื่องผิดเพี้ยนกันไป และมีชื่อบางชื่อที่เรียกแปลกไป ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสำเนียงภาษา เช่น พระสُونเพี้ยนไปเป็นสีทน และปัญญาล เพี้ยนเป็นเบ็งจาน เป็นต้น โดยที่หนังสือปัญญาสชาคกของภิกษุชาวเชียงใหม่ ไคแพร่หลายเข้าไปในประเศลาว คว้าว่ามีหนังสือปัญญาสชาคกฉบับเมืองหลวงพระบาง

¹ คือตัวอักษรขอม.

² กมนวันนะคดี, "กานำ," ทาวสีทน (เวียงจันทน์ : กมนวันนะคดี, 2511) หน้า ง. (พิมพ์เป็นภาษาลาว).

เป็นภาษาบาลี เขียนด้วยตัวอักษรขอม จำนวน 86 ผูก¹ ปรากฏอยู่เป็นหลักฐาน ฉะนั้น เรื่องท้าวสีหน ฉบับภาษาลาวนี้น่าจะนำเรื่องราวมาจากสัชนชาคกฉบับที่แพร่หลายไปจาก เชียงใหม่ มาผูกขึ้นเป็นคำกลอนลาว

เกี่ยวกับการพรรณนานั้น เรื่องท้าวสีหนมีบทพรรณนาอย่างละเอียดพิสดารทุกบท ทุกตอน ไม่ว่าจะเป็นชมโฉม บทชมธรรมชาติ บทแสดงอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ฯลฯ ทั้งนี้อาจเป็นธรรมเนียมนิยมในการแต่งบทร้อยกรองของลาว ในการที่จะแสดงความ สามารถในเชิงประพันธ์ที่ขาดไม่ได้² นอกจากนี้ยังได้สอดแทรกความรู้สึกนึกคิด ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อถ้อยลงไปในเนื้อเรื่องอีกด้วย

เนื้อความในเรื่องท้าวสีหน มีดังนี้

ท้าวอาทิตย์ครอง เมือง เบ็งจาน มีมเหสีนามว่าจันทเหวี พระอินทร์ได้ให้โอรสและ ธิดาจุติจากสวรรค์ลงไปเกิดในโลกมนุษย์ ระหว่างที่ทั้งสององค์ลอยเลื่อนลงมา นั้น ก็บัง- เกิดพายุพัดให้แยกจากกัน พระธิดาลอยไปนครไกรลาส ส่วนพระโอรสตกลงมาที่เมือง เบ็งจาน ลงสู่ครรภ์นางจันทเหวี² ในคืนนั้นนางก็ฝันว่าแก้วมณีลอยมา นางจึงรับมาอม แล้วกลืนลงไป โอรหรุ่นนางจะได้อโอรส เมื่อครบกำหนดก็ประสูติพระโอรส และมี ฤษศิลป์ดีคมาด้วย พร้อมกันในวันนั้น ก็เกิดสหชาติด้วยหกหมื่นคน ท้าวอาทิตย์ได้ให้นามว่า สีหน เมื่อเจริญวัยได้ศึกษาศิลปศาสตร์จนเชี่ยวชาญ

¹ Louis Finot, "Recherches Sur La Litterature Laotienne," Bulletin d' Ecole Francaise d' Extrême-Orient, Tome XVII, No.5, (1917), p. 44.

² ในสัชนชาคก กล่าวแต่เพียงว่าพระโพธิสัตว์จุติลงมาสู่ครรภ์นางจันทเหวีเท่านั้น ไม่ได้บอกว่าเป็นโอรสพระอินทร์ และพี่น้องกับนางมโนหราในชาติก่อนแต่อย่างใด.

กล่าวถึงนายพรานผู้หนึ่ง¹ ไปล่าสัตว์ในป่า เดินทางไปหลายวันจนถึงสระน้ำแห่งหนึ่งซึ่งเป็นที่อาศัยของพญานาค จึงพักหยูกอยู่ ครั้นพญานาคเห็นนายพรานก็ขึ้นมาไต่ถามก็รู้ว่า เป็นชาวเมืองเบ็ญจวน จึงบอกว่าเป็นพญานาคมีนางยักษ์มาจับลูกของตนกินเป็นอาหารขอให้นายพรานช่วยไปช่วยยักษ์ นายพรานรับปากและไปช่วยยักษ์ตามคำขอร้อง² พญานาคจึงมอบแก้วแหวนเงินทองให้ไปเป็นจำนวนมาก พร้อมกับสั่งไว้ว่า หากนายพรานมีเรื่องเดือดร้อนให้มาหา แล้วนายพรานก็เดินทางต่อไปจนถึงอาศรมพระฤๅษี เมื่อพักผ่อนจนหายเหนื่อยแล้ว เป็นเวลาพลบค่ำก็ออกเดินทางไปจนถึงสระน้ำแห่งหนึ่ง

ฝ่ายนางมโนहरิศาเจ้าเมืองกินนร พร้อมด้วยนางกินนรีเจ็ดนาง³ ไต่พากันมาอาบน้ำที่สระนั้น เมื่อนายพรานเห็นนางกินนรีสวยงามมาก ก็อยากได้นางมาเป็นครุรง⁴ จึงกลับไปถามพระฤๅษีถึงวิธีที่จะจับนางให้ได้ พระฤๅษีได้บอกให้นายพรานรวางนางกินนรีเหล่านั้นเป็นโค และแนะนำวิธีที่จะจับนางกินนรีว่าต้องไขว่วงนาคจึงจะจับนางได้ นายพรานได้ยินเช่นนั้นจึงกลับไปขอวงนาคจากพญานาค พญานาคไม่อาจจะขัดใจควย นายพรานมีบุญคุณต่อตนจึงให้วงนาคมา

เมื่อไขว่วงนาคแล้วนายพรานก็มาที่สระน้ำ ขณะนั้นบรรดานางกินนรีกำลังเล่นน้ำอยู่อย่างสนุกสนาน นอกจากนางมโนहरิศาซึ่งยังไม่กล้าลงไปในสระ ควยเมื่อคืนนาง

¹ คงเป็นคนเดียวกับ พรานมฤตพิริก.

² ความตอนนี้เป็นแปลกไปมาก ในสุธนชาดกว่านายพรานช่วยชีวิตพญานาคให้รอดพ้นจากอำนาจเวทมนต์.

³ ในสุธนชาดกว่า ไปกับน้อง (ฉบับแปลเป็นไทยว่าเป็นพี่) รวม 7 คน.

⁴ ในสุธนชาดกว่า พรานอยากได้นางมโนहरิศาไปถวายพระสุธน.

ฝันว่า¹ น้ำในสระขุ่น และนางก็ถกสายบัวพันรักนางไว้ นางนึกสงสัยว่าอาจจะมีเหตุร้ายเกิดขึ้นก็ได้ แต่ในที่สุคนางมโนห์ราก็ตัดสินใจลงไปเล่นน้ำกับนางกินนรีอื่น ๆ นายพรานซึ่งแอบซุ่มอยู่ได้โอกาสจึงโยนบ่วงนาคไปคล้องจับนางมโนห์ราไว้ได้ บรรดานางกินนรีอื่น ๆ กลัวฤทธิ์นาคก็พากันบินหนีไป เมื่อนายพรานจับนางมโนห์ราไว้ได้แล้วก็นางออกจากป่าไปยังนคร เบ็ญจนา เพื่อจะถวายเป็นชายาท้าวสีหน

บรรดานางกินนรี เมื่อบินหนีมาจนถึงเมืองไกรลาสก็เข้าไปกราบทูลให้เจ้าเมืองและมเหสีทราบข่าวที่นางมโนห์ราถูกจับตัวไป ทำให้เจ้าเมืองไกรลาสและพระมเหสีพากันเศร้าโศกเป็นอย่างยิ่ง

ฝ่ายท้าวสีหนได้เสด็จออกประพาสอุทยาน ครั้นทอดพระเนตรเห็นนางมโนห์ราก็มีความรักใคร่ ให้นำนายพรานมาไต่ถาม นายพรานจึงเล่าเรื่องราวทั้งหมดมาให้ฟัง แล้วถวายนางมโนห์ราแก่ท้าวสีหน ท้าวสีหนรับไว้แล้วก็ให้จัดการอภิเษกสมรส²

ต่อมาเจ้าเมืองจันทิไคยกกองทัพมาตีนคร เบ็ญจนา ท้าวสีหนจึงต้องยกกองทัพไปรบ ในคืนวันนั้นเองท้าวอาทิตย์ทรงสุบินว่าอุทรของพระองค์แตก ทำให้ตับไตไส้พุงกระจายไปทั่วเมือง แล้วก็กลับสู่อุทรตามเดิม³ จึงให้โหรมาทำนาย โหรทำนายว่าเคราะห์ร้ายจะสูญเสียพระโอรส ควรกระทำพิธีสังเวศสะเคราะห์ โดยมีคนธรรพรวมอยู่ในเครื่องสังเวศด้วย แต่เมื่อไม่อาจหาคนธรรพได้โหรจึงทูลแนะนำให้เอาตัวนางมโนห์รามาแทน พร้อมทั้งอ้างเหตุว่านางคงเป็นผีป่าแปลงกายมาจะทำให้ท้าวสีหนเสียชีวิต ท้าวอาทิตย์เห็นพองควยจึงให้จัดการตามที่โหรทูลแนะนำทุกประการ

¹ ในสุคนษชาคไม่มีความตอนนี้ แต่เรื่องที่นางมโนห์ราฝันก่อนจะถูกนายพรานคล้องจับไค้นั้น เหมือนกับบทละครครั้งกรุงเก่าเรื่องนางมโนห์รา.

² ความตอนนี้นำมาเปรียบเหมือนสุคนษชาคส่วนในสุคนษชาค พระสุคนษโศคนัสนิทไปทูลท้าวอาทิตย์จวงศ์ ซึ่งเสด็จมาจัดการอภิเษกให้.

³ ในสุคนษชาคว่า อันตะออกมาพันรอบเมืองสามรอบเท่านั้น.

ฝ่ายสาวใช้นางมโนห์ราได้ยินเช่นนั้นก็รีบไปบอกนางมโนห์ราให้ทราบ นางมโนห์ราจึงไปกราบทูลนางจันทเทวีให้ช่วยเหลือ นางจันทเทวีจึงให้ปีกหางแก่นางมโนห์รา¹ เมื่อนางมโนห์ราจับปีกหางมาสวมใส่แล้วก็ร่ายนำไปมาอยู่ครู่หนึ่ง ทลลานั้นนางจันทเทวีแล้วก็โยนออกไปทันที เมื่อถึงอาศรมพระฤๅษีก็ฝากแหวนและผ้าเพื่อให้พระฤๅษีมอบให้ท้าวสีทน และสั่งความว่านางขอลาแล้วหากมีบุญคงจะได้พบกันอีกแล้วนางก็ลาพระฤๅษีบินกลับไปจนถึงเมืองโกธราส ฝ่ายเจ้าเมืองกินนรเห็นนางมโนห์ราไปอยู่กับมนุษย์นานถึงเจ็ดปีเจ็ดเดือน มีกลิ่นสาบมนุษย์ติดมา จึงสร้างปราสาทให้นางอยู่นอกเมือง เพื่อให้หมกกลิ่นสาบมนุษย์เสียก่อนจึงจะให้เขาเมือง

ก ฝ่ายท้าวสีทนเมื่อปราบปรามข้าศึกเรียบร้อยแล้ว ก็ยกทัพกลับเมืองเบ็ญจานระหว่างทางที่พักแรม ก็ทรงสุมินว่า มีคนมาตัดหัวตัดขาซากแล้วก็ตัดคอให้ซากอีก เมื่อคืนนั้นก็ให้ความวิตกกังวลว่าจะมีเหตุร้ายเกิดขึ้น² จึงรีบเดินทางกลับเมือง เมื่อไปถึงก็รู้ว่านางมโนห์ราหนีไปแล้วก็เศร้าโศก แล้วตัดสินใจลา นางจันทเทวีออกติดตามนางมโนห์รา โดยให้นายพรานเป็นผู้นำทางไป ในชั้นแรกก็มีชบวนตามไปควย เมื่อพระอินทร์ทอดพระเนตรเห็นจึงช่วยนระยะทางให้ท้าวสีทน³ ทำให้ชบวนเดินทางไม่ทันหลงอยู่ในป่า ท้าวสีทนกับนายพรานเดินทางมา กินเวลา 3 เดือน ก็ถึงอาศรมพระฤๅษี ท้าวสีทนจึงให้นายพรานกลับเมืองเบ็ญจาน ส่วนพระองค์เองก็เข้าไปถามพระฤๅษีถึงนางมโนห์รา พระฤๅษีจึงมอบแหวนและผ้าที่นางฝากไว้ให้ท้าวสีทน พร้อมทั้งทัดทานท้าวสีทนว่าไม่ควรติดตามนางต่อไป ควยหนทางทรกัณการมาก แต่เมื่อท้าวสีทนยืนยันว่าจะติดตามต่อไป พระฤๅษีจึงแนะนำให้นำลิงไปควย เพื่อจะได้เลือกกินผลไม้ที่ไม่เป็นพิษแล้ว ก็บอกหนทางและภัยอันตรายต่าง ๆ ที่จะพบในระหว่างการเดินทาง พร้อมทั้งวิธีแก้ไข

¹ รวบรวมเหมือนในสุธนกุมาราวทาน ต่างกันแต่สุธนกุมาราวทานมอบปิ่นมณีให้.

² ความตอนนีไม่มีในสุธนชาดก.

³ ในสุธนชาดกไม่มีทั้งชบวนติดตาม และพระอินทร์ช่วยนระยะทางจนเป็นเหตุให้ชบวนตามไม่ทัน และหลงอยู่ในป่า.

โกลละเอียกว่า ¹

เมื่อท้าวสีทนคำเนินผ่านคองจะพบข้างงายาวเป็นจำนวนมาก ก็จึงรำยมนต์ให้ช่างขวงขึ้นเสียดก่อนแล้วจึงเสด็จสอดไป จากนั้นก็จะไปถึงลานหินกว้างซึ่งมีผีร้ายคอยกินเนื้อคน ก็จึงไซ้มนต์กับลูกมะนาวก็จะผ่านไปได้ แล้วจะไปพบยักษ์สูงใหญ่เท่าเจ็ดคนศาลก็ให้ท้าวสีทนรำยมนต์และยิงควยชนและเดินไปบนรางยักษ์ต่างสะพาน ต่อจากนั้นก็จะได้ถึงแม่น้ำกรจะพวง เหลือมก็ให้รำยมนต์แล้วเดินไปบนคาง แล้วจะได้ถึงป่าทวายซึ่งเป็นที่พักอาศัยของนกหัสติลิงค์ที่ร้าย ก็ให้ท้าวสีทนรำยมนต์แล้วไปซ่อนอยู่ในขนของมันนกระพาไปจนถึง เมืองของนางมโนห์ราในที่สุด ²

เมื่อทราบความโกลละเอียกแล้ว ท้าวสีทนก็ลาพระฤๅษีนำนางนรไปควยตัวหนึ่งแล้วเดินทางไปตามเส้นทางที่พระฤๅษีพรรณนาไว้และพบความลำบากเป็นอย่างยิ่ง ฝ่ายพระอินทร์ทอดพระเนตรเห็นท้าวสีทนได้รับความทุกข์ยากเช่นนั้น ก็ประกาศให้เทวดาทั้งหลายโคช่วยดูแลปกป้องภัยอันตรายที่จะบังเกิดมีแก่ท้าวสีทน ³

ท้าวสีทนได้มานพบภัยอันตรายต่าง ๆ และสามารถรอดพ้นไปได้ควยมนต์และขนฤๅษีเป็นระยะจนสิ้นเวลาไปเจ็ดปีเจ็ดเดือน จนกระทั่งไปถึงต้นไม้ใหญ่ที่มีนกหัสติลิงค์

¹ ในสฺรณชาคกว่าเป็นนางมโนห์รา ที่พรรณนาหนทาง ภัยอันตรายและการแก้ไขตลอดจนแนะนำให้พาลังไปควย ร่ายละเอียกท้าวพระฤๅษี แนะนำให้พาลังไปควยนั้น เหมือนกับสฺรณกุมาราวทาน.

² ร่ายละเอียกเกี่ยวกับภัยอันตรายต่าง ๆ ที่ท้าวสีทนต้องผ่านพบน้อยกว่าในสฺรณชาคมาก ที่มีตรงกันคือ อาศัยอยู่เหลื่อมตางสะพานข้ามแม่น้ำกรก และอาศัยบนกหัสติลิงค์พาไปจนถึง เมืองกินนร.

³ ความตอนนีเพิ่มเติมไปจากสฺรณชาคก เข้าใจว่าผู้แต่งจะย้าให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างพระอินทร์กับท้าวสีทนเมื่อชาติก่อน จึงแสดงความเป็นห่วงใยปรุภุญ แต่เป็นพื้นาแปลกว่า ทำไมไม่ช่วยนรระยะทาง หรือทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ให้ท้าวสีทนไปถึง เมืองกินนรไคเร็วที่สุด และสะดวกปลอดภัยที่สุด.

อาศัยอยู่ ขณะที่ยอมคนไม่นาน ท้าวสีทนก็ได้ยินนกลอยกันว่าจะไปกินเครื่องพลีกรรมในพิธีสมโภชนางมโนห์ราที่หนีกลับมาจากเมืองมนุษย์ใด ท้าวสีทนจึงร้ายมนต์และเข้าไปซ่อนในชนของพญานกตัวหนึ่ง และรุ่งเช้าพญานกเหล่านั้นก็พากันบินไปเมืองกินนร เมื่อใกล้จะถึงก็ร่อนลงที่ศาลาซึ่งสร้างไว้สำหรับชาวสวรรค์ในพิธี ท้าวสีทนจึงแอบออกมาและพักอยู่ที่ศาลานั้น

วันนั้นสาวใช้ของนางมโนห์รา พากันมาตักน้ำที่สระใกล้ศาลานั้น ท้าวสีทนก็ปรารถนาจะทราบเรื่องมโนห์ราจึงอธิษฐานอย่าให้สาวใช้คนหนึ่งยกหมอน้ำใด และควยอำนาจอธิษฐานทำให้สาวใช้คนหนึ่งยกหมอน้ำไม่ได้จึงขอให้ท้าวสีทนช่วย ท้าวสีทนจึงถักแหวนของนางมโนห์ราแอบหย่อนลงในหมอน้ำแล้วยกให้สาวใช้นางนั้นไป

ฝ่ายนางมโนห์ราถึงเวลาเช้าที่ตรงกับหมอน้ำมารค ครั้นถึงหมอน้ำที่มีแหวนแหวนก็ตกลงมา¹ นางเห็นก็จำใคร่ทันทีว่าท้าวสีทนติดตามนางมาจนถึงเมืองกินนร เมื่อเสร็จพิธีจึงให้หาสาวใช้นั้นมาถาม สาวใช้จึงพูดความจริงให้ทราบทุกประการ นางมโนห์ราจึงกำขมิ้มให้แพรงพราย แล้วจัดเครื่องทรงกับอาหารไปให้ท้าวสีทน แล้วไปเข้าเฝ้าพระบิดาเพื่อกราบทูลให้ทรงทราบเรื่องราวทั้งหมด²

ครั้นเจ้าเมืองไกรลาสทอดพระเนตรเห็นนางมโนห์รา ก็รับสั่งถามถึงท้าวสีทน เมื่อนางกราบทูลถึงความเก่งกล้าของท้าวสีทน พระบิดาจึงบอกวาท้าวสีทนเก่งกล้าสามารถจริงแล้วก็อยากจะพบตัว ซึ่งทั้งนี้หากติดตามมาได้ก็จะยกนางมโนห์ราให้เสียควย³ นางมโนห์ราจึงกราบทูลว่า บัดนี้ท้าวสีทนได้ติดตามมาถึงเมืองกินนรแล้ว ขณะนี้พักอยู่ที่นอกเมือง เจ้าเมืองกินนรจึงให้ไปรับตัวท้าวสีทนเข้ามาในวังแล้วถามถึงการเดินทาง ท้าวสีทนก็เล่าถวายให้ทรงทราบทุกประการ

¹ ในสุพรรณชาคกว่า เลื่อนลงมาสวมนิ้วของนางมโนห์รา.

² ในสุพรรณชาคกว่า ไปทูลให้มารดาทราบก่อน.

³ ความตอนนี้คล้ายกับความในสุพรรณกัณวาราวทาน ที่ท้าวพระนครัสประชคนาง-มโนห์รา.

ตอจากนั้นเจ้าเมืองกินนรโคไ้ให้ท้าวสีทนทดลองยิงชนพังกูเขาหิน ¹ เมื่อท้าว-
สีทนกระทำไ้ก็เ้ยกชนประจำเมืองซึ่งบรรพหนึ่งจึงจะยกไ้ ² ท้าวสีทนก็สามารถ
ยกไ้จนตาย เจ้าเมืองกินนรก็ใคร่จะทดลองว่าจะจำนางมโนหราไ้หรือไม่ จึงให้
นางมโนหราไปนั่งร่วมกับนางกินนรี้ทั้ง เจ็ดแล้วให้ท้าวสีทนขึ้นนางไ้ถก ท้าวสีทนมองดู
นางกินนรี้ทั้งหมดก็ไม่ว่านางมโนหราเป็นคนไหน แต่ด้วยบารมีที่สร้างสมไว้ ³ พระ-
อินทร์จึงแปลง เป็นแมลงวันไปจับที่นมของนางมโนหรา ทำให้ท้าวสีทนสามารถชี้ตัวนาง
ไ้ถูกต้อง เจ้าเมืองกินนรจึงจัดการอภิเษกไ้อีกครั้งหนึ่ง

อยู่มาวันหนึ่งท้าวสีทนปรารถนาจะกลับไปยัง เมืองเบ็้งจวน จึงบอกแก่นาง
มโนหรา นางจึงขอคิดตามไปช่วย แล้วทั้งสององค์ก็ไปกราบทูลให้พระบิดาทรงทราบ
เจ้าเมืองกินนรก็ปรารถนาจะไปช่วย จึงให้เตรียมไพร่พลแล้วพากันเหาะไปจนถึง เมือง
เบ็้งจวน เมื่อไปถึงท้าวสีทนก็เข้าเฝ้าท้าวอาทิตย์กรบาทล เรื่องราวให้ทรงทราบทุกประการ
เมื่อพักอยู่ที่เมือง เบ็้งจวนชั่วระยะเวลาหนึ่งแล้ว เจ้าเมืองกินนรก็ลาอำมครไ้ครลาส
ส่วนท้าวอาทิตย์ก็ทรงมอบราชสมบัติแก่ท้าวสีทนไ้ครอบครอง เป็นสุขสืบมา เมื่อสิ้นพระชนม์
แล้วก็ไปบัง เกิดในสวรรค์ชั้นสุคติ.

¹ ในสุรชนชาคกว่า ยิงผ่านเครื่องก็คขวาง.

² ในสุรชนชาคกว่า ยกแห่งศิลา.

³ ในสุรชนชาคกว่า พระสุรชนอริษฐาน.

4.7 ภาพจำหลักเรื่องพระสุชน-นางมโนห์รา ที่มหาสถูปไบโรนุคร

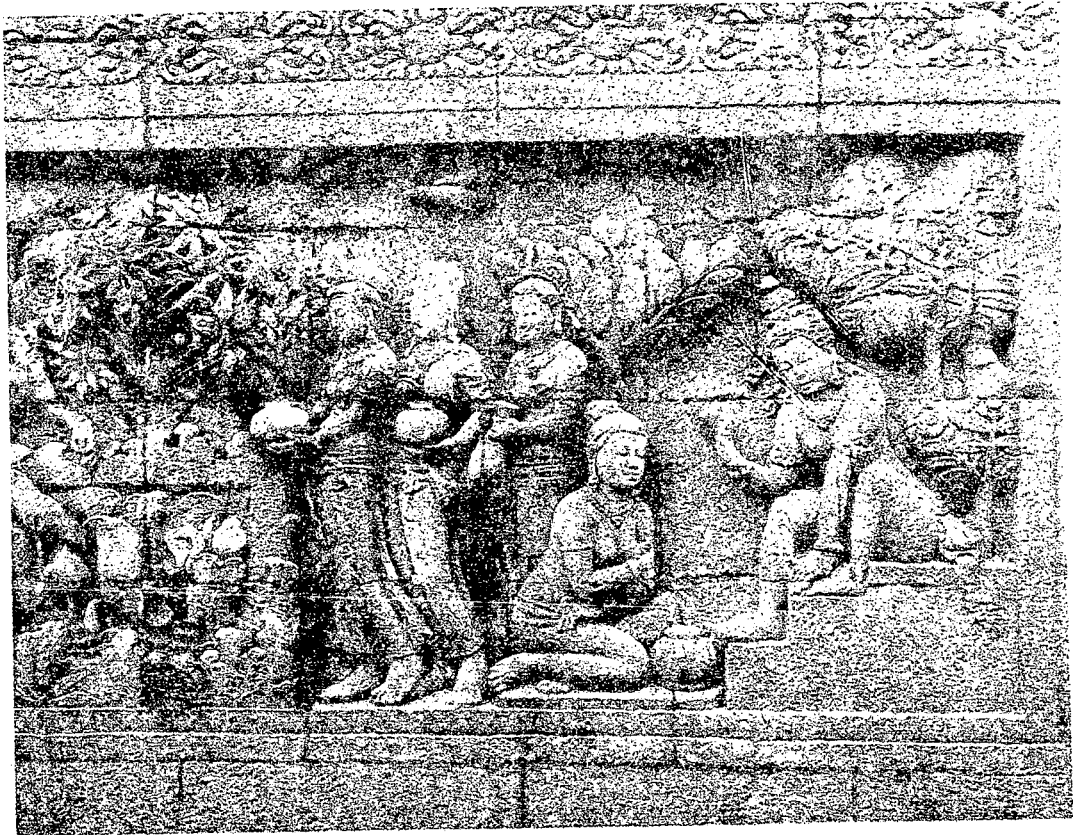
มหาสถูปไบโรนุคร เป็นศาสนสถานทางพุทธศาสนาที่ขิมทายาน สร้างขึ้นใน
ชวาทคกลาง เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 14 ลักษณะของมหาสถูปประกอบด้วยฐานอัน
มหึมา 4 ชั้น วงเป็นระเบียง 5 ชั้น และมีเขื่อนกันดินวงอยู่ภายนอกอีกชั้นหนึ่ง
ระเบียงแต่ละวงมีภาพจำหลักโคจรอบ ผู้มาบำเพ็ญกุศลอาจดูเรื่องโคจรการ เคนเวียน
ขวาไปรอบศาสนสถานนั้น ความยาวของภาพจำหลักเหล่านี้ทั้งหมดเกือบ 4 กิโลเมตร¹

เรื่องต่าง ๆ ที่ปรากฏในภาพจำหลัก ส่วนใหญ่เป็นพุทธประวัติตั้งแต่ยังเสวย
พระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ประทับ ณ สวรรค์ชั้นकुสิต และเสด็จลงมาบังเกิดในโลกมนุษย์
จนกระทั่งปรินิพพาน² นอกจากนี้ยังมีชาคคบางเรื่อง³ ประคัมอยู่ด้วย ในบรรดา
ภาพจำหลักที่อยู่ทีระเบียงโคจรอบมหาสถูปแห่งนี้ ปรากฏว่ามีอยู่ภาพหนึ่ง เป็นเรื่องราว
ตอนหนึ่งของเรื่องพระสุชน-นางมโนห์รา คือตอนที่พระสุชนกำลังหย่อนแหวนลงในหม้อ-
น้ำของนางกนิรี (คังภาพ)

¹ หม่อมเจ้าสุภัทรทิศ ดิศกุล, ประวัติย่อศิลปลังกา ขวา ขอม (กรุงเทพฯ :
กรุงสยามการพิมพ์, 2515), หน้า 12.

² ภาพจำหลักที่เป็นพุทธประวัติมีจำนวน 120 ภาพ ได้เค้าความจากลิต-วิสูตร
ใ้ The Way of the Buddha (India, Ministry of Information and
Broadcasting, Publications Division, 2500), p. 324.

³ ไค้เก้ มหาภิชาคก, หิริภุชาคก, รุรุชาคก.

ภาพจำหลัก เรื่องพระสุธน-นางมโนห์ราที่มหาสถูปโบโรบูดูร์ : พระสุธนกำลังหย่อนแหวน
ลงในหม้อน้ำ

ภาพจำหลักเรื่องพระสุชน-นางมโนห์ราที่มหาสถูปโบโรบุตรนี้ แม้จะมีเพียงภาพเดียวก็เป็นหลักฐานแสดงให้เป็นที่เห็นว่า เรื่องพระสุชน-นางมโนห์รา คงจะแพร่หลายเข้ามาในประเทศอินโดนีเซีย และเป็นที่รู้จักกันในหมู่ประชาชนก่อน หรืออย่างช้าก็ราวพุทธศตวรรษที่ 14 แล้ว เพราะมีฉะนั้นคงจะไม่นำเรื่องราวตอนใดตอนหนึ่งไปจำหลักภาพประดับไว้ที่ระเบียงมหาสถูป ที่มีความสำคัญทางพุทธศาสนาแห่งนี้แน่นอน และเรื่องพระสุชน-นางมโนห์ราที่จะแพร่หลายเข้ามาในอินโดนีเซีย ก็น่าจะเป็นฉบับที่มีในอินเดีย ค้วยศิลปะทั้งหลายที่เข้ามาเมื่ออิทธิพลในหมู่เกาะชวา นั้น ส่วนใหญ่เป็นศิลปะที่มาจากอินเดีย

หากพิจารณาถึงเรื่องพระสุชน-นางมโนห์รา ที่มีเรื่องราวในอินเดีย ที่อาจจะแพร่หลายมายังประเทศอินโดนีเซียได้เท่า ๆ กัน ก็น่าจะมีเพียงสองฉบับคือกนิษชาคกในคัมภีร์มหาวัสตุ และสุชนกุมาราวทาน ในคัมภีร์ทิพยาวทาน

โดยที่อินโดนีเซียได้รับการเผยแพร่พุทธศาสนาตั้งมหายานจากอินเดีย¹ การสร้างมหาสถูปโบโรบุตร และการจำหลักภาพพุทธประวัติที่ระเบียงโดยรอบมหาสถูป จึงเป็นไปได้ตามปกติ และดำเนินความตามที่มีในคัมภีร์พุทธศาสนามหายาน² ค้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า ภาพจำหลักเรื่องพระสุชน-นางมโนห์รา ที่ปรากฏอยู่ที่ระเบียงมหาสถูปนั้น ก็น่าจะได้อาจมาจากเรื่องกนิษชาคกในคัมภีร์มหาวัสตุ เพราะเป็นคัมภีร์ทางฝ่ายมหายาน

อย่างไรก็ดีตามหลักฐานปรากฏว่า พระภิกษุอึ้ง ซึ่งเดินทางเข้ามาในหมู่เกาะอินโดนีเซีย ระหว่าง พ.ศ. 1214-1238 ได้พบว่ามีพุทธศาสนานิกายมุลสรวาสติวาทิน ซึ่ง

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานพระพุทธรูปเจดีย์ (พระนคร : ศิวพร, 2503), หน้า 80. (ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานในงานพระศพสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ณ พระเมรุวัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 26 เมษายน พุทธศักราช 2503).

² หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, เรื่องเดิม, หน้า 13-4.

เป็นแขนงหนึ่งของนิกายสรวาสติวาทิน เป็นที่นิยมนับถือทั่วไปในหมู่เกาะอินโดนีเซีย¹ โดยเหตุนี้เรื่องสุทธกุมาราวทานในทิพยาวทาน ซึ่งเป็นคัมภีร์ของนิกายมูลสรวาสติวาทิน ก็น่าจะมีโอกาสแพร่หลายเข้ามาในอินโดนีเซียได้เท่า ๆ กับกนิษฐาภคของคัมภีร์มหาวัสตุ โดยเฉพาะเรื่องราวตอนที่พระสุทธแอบหย่อนแหวนลงในหม้อน้ำของนางกนิษฐาตามที่ปรากฏในภาพจำหลัก ๆ ก็มีในสุทธกุมาราวทานเหมือนกัน

เป็นที่น่าเสียดายที่ต้นฉบับ เรื่องพระสุทธ-นางมโนห์รา ไม่มีปรากฏเหลืออยู่ในอินโดนีเซีย จึงไม่อาจกำหนดชื่อยุคเกี่ยวกับต้นเค้าของเรื่องในภาพจำหลักที่มหาสุรูปโบโรบูดูรให้เป็นที่แน่นอนได้

4.8 เรื่องพระสุทธ-นางมโนห์รา ภาษาต่างประเทศฉบับอื่น ๆ

เรื่องพระสุทธ-นางมโนห์รา นอกจากที่กล่าวมาแล้ว ยังปรากฏว่ามีผู้อ้างว่ามีฉบับอื่นอีก เช่นฉบับที่แต่งเป็นภาษาโชตัน² ซึ่งนายเฮนรี ค. กินสเบอร์ก ก็ได้อ้างถึงในบทความเรื่องพระสุทธในอาเซีย³ ว่า

ส่วนที่เป็นภาษาอื่น ๆ ก็มีอีก เช่นภาษาโชตัน (Khotan) ซึ่งเป็นภาษาที่ใช้ในอินเดียโบราณทางภาคพายัพ³

¹ The Way of Buddha, p.323.

² ใ้รับคำบอกเล่าจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิสุทฐ บุษยกุล ว่า เรื่องพระสุทธ-นางมโนห์รา ที่เป็นภาษาโชตัน มีต้นฉบับตัวเขียนถึง 7 ฉบับด้วยกัน นอกจากนี้ยังปรากฏใน Khotanese Buddhist Texts ของ Harold Bailey.

³ เฮนรี คี. กินสเบอร์ก, "พระสุทธในอาเซีย," มโนหรานิบาต ฉบับวัค มัชฌิมาวาส สงขลา (สงขลา : วิทยาลัยวิชาการศึกษาสงขลาและวิทยาลัยครูสงขลา, 2513), หน้า 392.

นอกจากนี้ยังอ้างไว้อีกว่าในภาษา เขมร มีฉบับพิมพ์จากโบราณทั้งที่เป็นคำแปลจากฉบับบาลีและที่แต่ง เป็นกลอนภาษา เขมร ฉบับภาษามอญเรียกชื่อว่า "สุธนูจักร" และในประเทศพม่า เรื่องพระสุธนู เคยเล่น เป็นละครควาย ¹

เนื่องจากไม่อาจหาต้นฉบับ เรื่องพระสุธนู-นางมโนห์ราฉบับภาษาต่างประเทศต่าง ๆ เหล่านี้ได้ จึงไม่อาจจะกล่าวได้ว่าฉบับต่าง ๆ เหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกันหรือไม่อย่างไร และได้เค้าเรื่องมาจากฉบับไหน รวมทั้งฉบับภาษา เขมรแม้จะมีหลักฐานว่าหนังสือปัญญาสชาดกของพระภิกษุชาวเชียงใหม่ได้แพร่หลายเข้าไป และมีปัญญาสชาดกฉบับกรุงกัมพูชาปรากฏอยู่ก็ตาม ² ก็ยังไม่อาจยืนยันได้แน่นอนว่า เรื่องพระสุธนู-นางมโนห์ราที่เป็นภาษา เขมรนั้น ได้คนเค้าไปจากสุธนูชาดกในหนังสือปัญญาสชาดก

อนึ่ง ญุ่นก็มีนิยายเกี่ยวกับภูเขาศูทิมมา เรื่องหนึ่งซึ่งเล่ากันมาแต่โบราณว่า³ เทพธิดาพระจันทร์มีหน้าที่ส่องแสง เวลากลางวันถึง เวลากลางวันที่พัก เทพธิดาองค์นี้มีนางฟ้า เป็นบริวารอยู่ 15 องค์ วันหนึ่งนางฟ้าองค์หนึ่ง ได้เหาะลงมาที่เชิง เขาสุทิม ถอดปีกออกวางพาดไว้กับกิ่งสน แล้วก็ออกเที่ยวไปตามริมน้ำ

ยังมีพราน เบ็ญหนึ่งปลูกรกระทอมอยู่ในป่าสนริมน้ำเชิง เขาสุทิมวันนั้นออกมาในป่าสนใกล้กลิ่นหอมพุ่งมาตามสายลมจึงหยุดมองหา ก็เห็นผ้าขาวบางมีรูปเหมือนคนปีกห้อยอยู่ที่กิ่งสนส่งกลิ่นหอมประหลาดมหัศจรรย์ คิดว่า เป็นลาภใหญ่จึงคว้าปีกนั้นมาทันทีที่ไคนั้นก็ได้ยินเสียงร้องบอกว่าผ้านี้เป็นของตน นายพรานจะเอาไปทำไม

¹ กีนสเบอร์ก, เรื่องเคิม, หน้า 394-5.

² Louis Finot, "Recherches Sur la Litterature Laotienne," Bulletin d' Ecole Francaise d' Extreme-Orient, Tome XVII, No.5, (1917), p. 44.

³ เก็บความจาก ภาณุจนาคพันธุ์ [ขุนวิจิตรมาตรา], ภูมิศาสตร์วัดโพธิ์ (พระนคร : สาส์นสวรรค์, 2509), หน้า 522-3.

พรานยื่นงตบว่าจะนำไปเก็บไว้ด้วยนั่น เป็นผ้าทิพย์ นางฟ้าจึงอธิบายว่า
สิ่งนั้นไม่ใช่ผ้าแต่เป็นปีกซึ่งนางจะได้ใส่บินกลับไปเมืองฟ้า แล้วขอปีกคืนจากนายพราน

เมื่อนายพรานรู้ว่า เป็นนางฟ้าจึงขอให้พ่อนรำให้ก่อนจึงจะคืนปีกให้ นางฟ้า
จึงตอบว่าต้องให้ปีกแก่งก่อนเพราะไม่มีปีกก็พ่อนรำไม่ได้ นายพรานจึงว่าเป็นอุบาย
ของนางฟ้าที่จะบินหนีไป นางฟ้าจึงตอบว่าชาวสวรรค์พูดจริงไม่กลับกลอกเหมือนมนุษย์

นายพรานได้ยินเช่นนั้นก็ละอายใจคืนปีกให้ นางฟ้ารับปีกมาแล้วก็พ่อนรำเป็น
ลีลาท่าทาง ๆ ให้นายพรานดูและร้องเพลงให้ฟังด้วย เสร็จแล้วจึงบินกลับสู่ยอดเขาพุจี
ตามเดิม

นิยายของญี่ปุ่นเรื่องนี้ กาญจนาคพันธุ์ [ขุนวิจิตรมาตรา] ได้กล่าวไว้ในหนังสือ
ภูมิศาสตร์วัคโทธิ ๓

นิยายนี้เหมือนเรื่องพระสุชนนางมโนห์ราของเรา นาง-
มโนห์รา เป็นนางฟ้าอยู่ที่เขาไกรลาส บินมาเล่นน้ำในสระกับ
พี่สาว 6 คน ถอดปีกหางออกวางไว้ พรานมฤชโหมยปีกหาง
ของนางแล้วพาไปถวายพระสุชน¹

และแสดงความเห็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการแสดงละครพ่อนรำของ-
ญี่ปุ่นกับการแสดงโนห์ราในทางบักซ์ไคของไทย ตลอดจนความเกี่ยวข้องระหว่างนิยาย
ญี่ปุ่น เรื่องนี้กับเรื่องพระสุชน-นางมโนห์ราที่แพร่หลายอยู่ในประเทศไทย ว่า

แต่ที่น่าแปลกประหลาดที่สุดก็คือ นางฟ้าญี่ปุ่นมารำจนเลยเกิด
เป็นแบบละคร "โน" หรือ "โนะ" ของญี่ปุ่นขึ้นนั้น มาตรงกับ
กับเรื่องมโนห์ราที่มาเล่นเป็นละคร แล้วกลายเป็นแบบละคร

¹ กาญจนาคพันธุ์, [ขุนวิจิตรมาตรา], เรื่องเดิม, หน้า 523-4.

เรียกว่า "โน้ตราชาตรี" ของเรา คำ "โน" หรือ "โนะ"
ของญี่ปุ่นก็ตรงกับ "คน" คือมโนตราของเราควย ที่โบราณ
เขียน "โนห์" มีตัว "ห" การันต์ จะต้องมีเหตุผล คือตัว
"ห" การันต์เป็นเครื่องสกดให้เสียงสั้น เท่ากับให้เสียง -
"โนห์" เป็น "โนะ" ละคร "โน้ตราชาตรี" กับ "โนะ"
จะต้องเป็นอันเดียวกันแน่ แสดงว่าทั้งตัวนิยายแลวมากลาย
เป็นละคร เหมือนกันนี้ ใครก็ใครคงด่าจากกัน ขุนศรีธธา
จะเป็นเพื่อนรักเพื่อนเกลอกับยามาคาออกญา เสนาภิมุขเสียุก
ไมรู ออกไปอยู่เมืองนครศรีธรรมราชเหมือนกันควย นับว่า
เป็นเรื่องประหลาดมหัศจรรย์ที่สุด ¹

ประเด็นที่ว่า "มโนตรา" ตรงกับคำ "โนะ" ควยเหตุผลที่ว่าตัว"ห" การันต์
เป็นเครื่องสกดให้เสียงสั้นนั้น ไม่น่าจะถูกต้อง ทั้งนี้โดยหลักฐานคำว่า "โน้ตรา" นั้น
กรอนมาจากมโนตรา ซึ่งเป็นชื่อของเรื่อง และตัวละครแลวมาใช้เป็นชื่อการแสดงใน
ภายหลัง มีใช้ตรงกันมาแต่เดิมโดยไทยเราเติมตัว "ห" เพื่อให้มีเสียงสั้นแต่อย่างใด
ส่วนที่ว่านิยายเรื่องภูเขาของญี่ปุ่นกับเรื่องพระสุชน-นางมโนตราของไทยน่าจะถ่ายทอด
จากกันนั้นอาจจะเป็นไปได้ และที่ว่าเรื่องใดจะเป็นต้นเค้านั้นก็มิมีเหตุผลที่จะอ้างได้ทั้ง
สองทาง ควยไทยเราได้คิดต่อกับญี่ปุ่นมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนเรศวร ² แม้ในบท
ละครครั้งกรุงเก่า เรื่องนางมโนตรา ก็มีเอ่ยถึง "ญี่ปุ่นหัวโกน"

อย่างไรก็ดี หากพิจารณาถึงลักษณะ, เค้าโครง, และแก่น เรื่องของนิยาย
ญี่ปุ่นเรื่องนี้แล้ว ก็อาจถือเป็นข้อยุติได้ว่า เรื่องพระสุชน-นางมโนตรากับนิยายญี่ปุ่นไม่น่า
จะเป็นเรื่องที่ถ่ายทอดจากกันควยเหตุผลที่ว่าลักษณะของเรื่องต่างกัน, เค้าโครงเรื่อง
ไม่เหมือนกัน, และแก่นเรื่องก็ไม่คล้ายคลึงกันจนพอที่จะอ้างได้ว่า เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้อง
กันแต่อย่างใด

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 524-5.

² สมจัย อนุমানราชชน, การทูตของไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา (พระนคร :
โรงพิมพ์ไทยเชม, 2493).